

Харківський
національний
університет
імені В.Н. Каразіна

НАВЧАЛЬНО-
МЕТОДИЧНА
ЛІТЕРАТУРА

Факультет міжнародних
економічних відносин
та туристичного бізнесу

Л. І. Григорова-Беренда

ЗОВНІШНЬО- ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ

Методичні рекомендації до семінарських
та практичних занять, самостійної роботи
студентів та виконання індивідуальних
науково-дослідних завдань

для студентів спеціальності 7.03020103 –
міжнародні економічні відносини
освітньо-кваліфікаційний рівень спеціаліст

Харків – 2011

УДК 378.1

ББК 74.58

Г83

Автором – розробником використані рекомендації Міністерства освіти і науки України; рекомендації «Положення про організацію навчального процесу в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна»; Методичні рекомендації до розробки навчально-методичного комплексу дисципліни в контексті реалізації положень Болонського процесу (За ред. Александрова В.В., Голікова А.П., Сідорова В.І.); деякі пропозиції кафедри міжнародних економічних відносин та науково-методичної комісії факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу.

Укладач: доц. Григорова-Беренда Л.І

Рецензенти:

Голіков А.П., д.т.н., професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин ХНУ імені В.Н. Каразіна

Дуна Н.Г., к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки ХНУ імені В.Н. Каразіна

Затверджено

– на засіданні кафедри міжнародних економічних відносин, протокол №12 від 21 червня 2011 р.

– на засіданні науково-методичної комісії факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, протокол № 11 від 23 червня 2011 р.

– на засіданні Вченої ради факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу, протокол № 11 від 23 червня 2011 р.

Рекомендовано Науково-методичною Радою Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, протокол № 1 від жовтня 2011 р.

Г83 Григорова-Беренда Л.І. Зовнішньо-економічна діяльність України: Методичні рекомендації до семінарських та практичних занять, самостійної роботи студентів та виконання індивідуальних науково-дослідних завдань для студентів спеціальності 7.03020103 – міжнародні економічні відносини (ОКР спеціаліст). – Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. – 64 с.

УДК 378.1

ББК 74.58

Видання містить програму навчальної дисципліни, плани семінарських та практичних занять, методичні вказівки до самостійної роботи студентів, питання до підсумкового контролю, приблизну тематику наукових робіт, тощо.

ЗМІСТ

	стор
Мета та завдання навчальної дисципліни «Зовнішньоекономічна діяльність України»	4
Програма навчальної дисципліни «Зовнішньоекономічна діяльність України»	5
Інструктивно-методичні матеріали до практичних та семінарських занять з дисципліни «Зовнішньоекономічна діяльність України»	10
Індивідуальне науково-дослідне завдання (семестрова контрольна робота) з дисципліни «Зовнішньоекономічна діяльність України»	22
Теми індивідуальних науково-дослідних робіт та рефератів з дисципліни «Зовнішньоекономічна діяльність України»	25
Методи контролю з дисципліни «Зовнішньоекономічна діяльність України»	27
Розподіл балів, які отримують студенти з дисципліни «Зовнішньоекономічна діяльність України»	29
Питання до підсумкового контролю з дисципліни «Зовнішньоекономічна діяльність України»	31
Рекомендована література з дисципліни «Зовнішньоекономічна діяльність України»	34
Список використаних джерел.....	38
Додаток А. Додатковий матеріал до практичного заняття № 3,4	39
Додаток Б. Додатковий матеріал до практичного заняття № 14	41
Додаток В. Зразок оформлення змісту ІНДЗ.....	53
Додаток Г. Зразок оформлення змісту ІНДЗ	54
Додаток Д. Приклад оформлення Підсумкової таблиці ІНДЗ	55
Додаток Е. Зразок оформлення тексту ІНДЗ.....	57
Додаток З. Зразок оформлення графіків та таблиць в ІНДЗ	58
ГЛОСАРІЙ	59

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ»

Мета дисципліни: виявлення економічного потенціалу України, умов і шляхів інтегрування економіки країни у світове господарство, участі в регіональному співробітництві; формування системи теоретичних знань і набуття практичних навичок у сфері зовнішньоекономічної діяльності України та її регулятивного забезпечення.

Завдання дисципліни: вивчення теоретичних засад зовнішньоекономічної діяльності держави; вивчення особливостей та завдань регулювання зовнішньоекономічної діяльності; показати особливості геополітичного та економіко-географічного положення України; надати оцінку економічного та природно-ресурсного потенціалу та його ролі в здійсненні ЗЕД; надати оцінку рівня кваліфікації та інтелектуального потенціалу трудових ресурсів; надати оцінку промисловому потенціалу країни з можливостями виходу деяких галузей на світовий ринок; потенційні можливості агропромислового комплексу України; значення транспорту для інтеграції України в світове господарство і важливість участі в створенні міжнародних транспортних коридорів; значення рекреаційних ресурсів, розвитку вільних економічних зон в здійсненні ЗЕД України; розкрити рівень розвитку та перспективи розширення зовнішньоторговельних, інвестиційних, виробничих, туристичних, фінансових зв'язків України, участі у міжнародній трудовій міграції, у регіональних інтеграційних утвореннях.

В результаті вивчення дисципліни «Зовнішньоекономічна діяльність України» студент повинен:

знати: добре орієнтуватися у сучасному стані складових зовнішньоекономічної діяльності України, мати точне уявлення про місце України у міжнародному поділі праці;

вміти: аналізувати стан зовнішньоторговельних, інвестиційних, фінансових, коопераційних, міграційних та ін. зв'язків держави, виявляти тенденції і закономірності їх розвитку; оцінювати експортний потенціал окремих галузей економіки/областей України та держави в цілому, укладати зовнішньоторговельні угоди, вірно знаходити торговельних, інвестиційних, виробничих партнерів; аналізувати стан співробітництва між Україною та визначеною державою/міжнародною організацією.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ»

Модуль 1.

Зовнішньоекономічна діяльність країни: визначення, суб'єкти, регулювання

Тема 1. Сутність і особливості зовнішньоекономічної діяльності країни

Сутність і особливості зовнішньоекономічної діяльності. Суб'єкти міжнародних економічних операцій. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності України. Критерії класифікації суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Мікроекономічний рівень. Макроекономічний рівень. Між- або наддержавний рівень

Регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в державі. Концептуальні проблеми регулювання відкритої економіки. Напрями підвищення конкурентоспроможності української економіки. Застосування митного тарифу: міжнародна практика та транзитивні реалії. Застосування нетарифних інструментів та інтереси України. Сучасні форми протекціонізму: поняття антиімпортних адміністративних процедур. Антидемпінг як фактор у конкурентній боротьбі

Інтернаціональне співробітництво: форми та рівні. Класифікація форм міжнародної економічної діяльності. Міжнародна торгівля товарами та послугами. Транскордонний рух капіталів та міжнародний кредит. Міжнародні валютно-фінансові відносини. Міжнародна міграція робочої сили.

Діяльність міжнародних економічних організацій.

Міжнародне співробітництво у виробничих, науково-технічних сферах.

Спільне розв'язання економічними засобами глобальних проблем розвитку.

Тема 2. Історія розвитку ЗЕД України

Особливості зовнішньоекономічної діяльності України в складі колишнього Союзу. Особливості розвитку зовнішньоекономічних зв'язків з кінця 80-х і на протязі 90-х років. Значення участі України у регіональному співробітництві (СНД, Чорноморська зона економічного співробітництва та ін.), значення двосторонніх зовнішньоекономічних зв'язків.

Основні умови та чинники розвитку зовнішньоекономічної діяльності країни. Коефіцієнт просторового ресурсу; природно-ресурсний потенціал, експортні можливості певних видів сировини. Інтелектуальний та науково-технічний потенціал країни. Досягнення окремих галузей і виробництв, по-

тенціал агропромислового комплексу, транспортна система. Формування Вільних економічних зон (ВЕЗ). Значення формування транспортно-складських центрів, прикордонних переходів транспортних вузлів, що виконують міжнародні функції.

Тема 3. Сучасні умови та фактори здійснення ЗЕД України

Загальні відомості про країну. Особливості геополітичного, економічно-географічного положення та їх вплив на політичні відносини країни, формування господарчої структури і можливості інтеграції в світове господарство, міжнародні потоки товарів, капіталів, людей, інформації.

Загальна та покомпонентна характеристика природно-ресурсного потенціалу країни. Його значення в формуванні господарчої структури окремих регіонів України. Місце України на економічній карті світу за запасами та видобутком окремих видів корисних копалин з потенційними можливостями експорту їх. Розвиток пріоритетних сфер.

Структура господарства країни. Сучасні соціально-економічні особливості розвитку. Загальний рівень розвитку промисловості, сільського господарства, транспорту. Галузі промисловості та сільського господарства, які характеризують положення України в міжнародному поділі праці. Транспортна спеціалізація. Рекреаційні райони України. Рівень розвитку соціальної сфери.

Умови для включення України в загальноєвропейський процес інтеграції і участі в регіональному співробітництві. Роль вільних економічних зон у цих процесах.

Складнощі і перепони на шляху інтеграції України у світову економіку.

Модуль 2

Зовнішньоторговельні та інвестиційні зв'язки України

Тема 4. Зовнішня торгівля України: стан та перспективи

Україна в міжнародній торгівлі товарами: загальний режим. Торгівля товарами в системі міжнародної економічної діяльності. Україна та міжнародні інститути регулювання торгівлі. Факторні передумови міжнародної торгівлі України. Геостратегічна специфіка національної участі в міжнародній торгівлі.

Державне регулювання зовнішньої торгівлі. Загальний зовнішньоторговельний обіг та його сальдо. Особливості динаміки зовнішньоторговельного обігу з групами країн і окремими країнами. Особливості торгівлі з розвченими країнами і країнами, що розвиваються.

Структура зовнішньої торгівлі України, у т.ч. експорту і імпорту. Коефіцієнт варіації експорту і імпорту за регіонами України. Регіони з найбільш позитивним сальдо зовнішньоторговельного обігу.

Експортно-імпортна діяльність: види та українська специфіка. Міжнародна купівля-продаж товарів.

Експортна діяльність в макро- та мікроекономічному вимірах. Імпортна політика: загальні цілі та актуальні проблеми України. Реекспорт та реімпорт. Прямі та опосередковані експортно-імпортні операції.

Україна в товарообмінних операціях. Поняття та форми товарообмінних операцій. Бартерні операції. Торгові компенсаційні операції. Промислові компенсаційні операції.

Інкотермс — інструмент міжнародної торгівлі. Класифікація умов Інкотермс. Вибір транспорту міжнародних перевезень згідно з умовами Інкотермс-2010.

Тема 5. Міжнародна торгівля послугами: критерії та українська специфіка

Поняття міжнародної торгівлі послугами. Види міжнародних послуг та їх класифікація. Міжнародний ринок послуг.

Особливості становлення ринку послуг у відкритій економіці України.

Науково-технічний прогрес як структуроутворюючий чинник розвитку сфери міжнародних послуг. Інформаційні послуги як динамізуючий фактор міжнародної економічної діяльності.

Страхові послуги в міжнародній економічній діяльності. Консалтингові послуги.

Головні види послуг, які Україна надає країнам світу. Значення міжнародних транспортних коридорів (МТК) для інтегрування її в світову господарчу систему. Головні партнери з операцій послугами.

Туризм як один з найважливіших видів зовнішньоекономічних зв'язків України. Сучасні процеси диференціації туристичного попиту і спеціалізації туристичних фірм. Основні центри турбізнесу України. Основні показники обміну туристами між Україною та іншими країнами світу. Розподіл турпотоків в межах України. Основні країни, з яких прибувають туристи в Україну. Види туристичної діяльності. Домінуючі напрямки виїзду українських туристів і показники по окремим країнам. Сучасні і потенціальні можливості міжнародних туристичних послуг України.

Природні територіальні комплекси відпочинку. Види рекреаційних ресурсів. Структура комплексу. Головні рекреаційні регіони України та їх

економічне використання. Перспективи формування регіональних рекреаційних комплексів світового значення. Кримський, Закарпатський.

Тема 6. Інвестиційні зв'язки України

Регулювання інвестування в Україні. Стан інвестиційної діяльності України. Негативні чинники що зумовлюють недостатні обсяги інвестицій в Україну. Найбільш привабливі для іноземного інвестора галузі промисловості України. Головні інвестори України. Найбільш привабливі регіони для іноземних інвестицій. Динаміка іноземного інвестування за останні роки.

Модуль 3

**Фінансові, науково-виробничі та міграційні зв'язки України.
Зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами світу, міжнародними організаціями та інтеграційними угрупованнями**

Тема 7. Україна у міждержавній міграції

Поняття міжнародної міграції робочої сили. Класифікація складових факторів і видів міжнародної міграції. Аналіз наслідків міграції на ринку праці.

Чисельність та розміщення населення по території країни; регіони з найбільшою кількістю населення. Міське та сільське населення. Національний склад. Українська діаспора.

Оцінка трудових ресурсів України. Рівень освіти і інтелектуальний потенціал трудових ресурсів; його вплив на розвиток наукомістких та високотехнологічних виробництв. Міграційна рухомість населення України та її окремих регіонів. Нелегальна міграція.

Тема 8. Міжнародні валютно-фінансові операції

Відкрита економіка України в системі міжнародних валютно-фінансових і кредитних відносин. Зовнішня заборгованість України.

Тема 9. Міжнародне виробниче кооперування та науково-технічні зв'язки України

Поняття кооперування виробництва. Форми та сучасні особливості міжнародного кооперування виробництва. Практичні завдання міжнародної кооперації в сучасних умовах.

Міжнародний рух технологій: предмет і сучасні тенденції. Інформатизація як визначальний фактор моделі міжнародного співробітництва. Стандартизація як фактор та умова міжнародного співробітництва.

Тема 10. Україна у світових інтеграційних процесах

Україна – СОТ: динаміка відносин. Послідовне наближення правил зовнішньоекономічної діяльності в Україні до норм ООН і її спеціалізованих організацій, до потреб СОТ. Україна та ЄС. Україна – МВФ. Співробітництво України та Світового банку. Україна – НАТО. Україна – ЄСП.

Тема 11. Зовнішньоекономічні зв'язки України з окремими країнами та регіонами світу

Зовнішньоекономічні відносини з країнами СНД і їх динаміка. Росія як основний торговельний партнер України, експортно-імпортні операції, динаміка та основні тенденції. Торгові відносини України з республікою Білорусь. Торговельні відносини з Казахстаном і країнами Центральноазіатського регіону. Аналіз взаємних експортно-імпортних можливостей. Зв'язки з країнами Закавказького регіону.

Зовнішня торгівля з країнами Європи. Основні торговельні партнери. Німеччина як основний партнер України в Європі. Торговельні відносини з Туреччиною. Торговельно-економічні відносини з Грецією. Торгові відносини з країнами Східної Європи як традиційними торговими партнерами України. Зовнішньоекономічні відносини з країнами Балтії.

Торгово-економічні відносини з країнами Азії. Китай як основний торговий партнер цього континенту; динаміка експортно-імпортних операцій. Зростання експортно-імпортних операцій з Індією. Види економічного співробітництва з Ізраїлем. Чинники та перспективи розвитку зовнішньоекономічних зв'язків з країнами Перської затоки.

Торгово-економічні відносини з країнами Америки. Товарообіг та інші види економічних відносин з США, Канадою, Аргентиною.

Головні торгові партнери на Африканському континенті. Єгипет як торговий партнер. Експортно-імпортні операції з Ліберією, Гвінеєю, Марокко.

Стан економічних відносин з Австралією і Океанією.

Тема 12. Основні проблеми та завдання зовнішньоекономічної діяльності України

Чинники, які диктують необхідність більш активного включення України в міжнародний поділ праці. Основні засади формування відкритої економіки. Головні завдання зовнішньоекономічної діяльності країни.

**ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО ПРАКТИЧНИХ ТА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З ДИСЦИПЛІНИ
«ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ»**

Дисципліна «Зовнішньоекономічна діяльність України» відноситься до циклу вибіркових профілюючих дисциплін для студентів спеціальності «міжнародні економічні відносини»

Семінарські та практичні заняття покликані поглибити теоретичні та методологічні знання студентів з даного курсу, сприяти набуттю ними практичних навичок щодо аналізу стану міжнародної економічної діяльності країни, її зовнішньоекономічних зв'язків, виявлення тенденцій і закономірностей, перспектив її розширення для розв'язання проблеми ефективної інтеграції України до світового господарства.

В процесі підготовки питань до семінарських занять та виконання практичних робіт студенти зобов'язані працювати з допоміжною навчальною та науковою літературою, використовувати відомий їм математичний апарат дослідження, статистичні та картографічні матеріали, елементи самостійного наукового пошуку.

**Заняття 1. ОСНОВНІ УМОВИ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ (семінар)**

Визначити основні фактори, що впливають на формування та розвиток зовнішньоекономічної діяльності України та участь її у світогосподарських зв'язках. Розкрити кожний.

Приклад побудови відповіді:

1. Геополітичне положення
2. Нормативно-правова база
3. Природно-ресурсний потенціал
  - 3.1. Паливно-енергетичні ресурси
    - 3.1.1.....
    - 3.1.2.....
  - 3.2. Мінерально-сировинні ресурси
    - 3.2.1.....
    - 3.2.2.....
  - 3.3. Земельні ресурси ... тощо
4. Виробничий потенціал
  - 4.1. Промисловий потенціал
    - 4.1.1.....
    - 4.1.2.....
  - 4.2. Потенціал АПК
    - 4.2.1.....

4.2.2.....

5. Інфраструктура
6. Трудовий потенціал
7. Науковий та інноваційно-технологічний потенціал
8. Фінансовий потенціал ...тощо

Література:

Економіка України: навч. посіб. / А.П. Голіков, Н.А. Казакова. О.А. Шуба. – К.: Знання, 2009. – 286 с.

Біла С.О., Шевченко О.В., Жук М.І., Макогон Ю.В. Тенденції і суперечності економічного розвитку України в регіональному вимірі // Україна в 2005 – 2009 рр.: стратегічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку: Монографія / За заг. ред. Ю. Г. Рубана. – К: НІСД, 2009.

Жук М.В., Круль В.П. Розміщення продуктивних сил і економіка регіонів України: Підручник. – К.: Кондор, 2005.

Макуха С.М. Україна у міжнародних економічних відносинах в умовах глобалізації. – Харків: Легас, 2003. – 352 с.

Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.: КНЕУ, 2003 – 948 с.

Заняття 2. ЕКСПОРТНА ОРІЄНТАЦІЯ ГАЛУЗЕЙ ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

(практичне заняття)

За даними державного комітету статистики України розрахувати ступінь експортної орієнтації окремих галузей економіки України. Проаналізувати отримані результати.

Література:

Голиков А.П., Дейнека А.Г., Казакова Н.А. Размещение производительных сил и регионалистика. Учебное пособие. – Харьков: ООО «Олант», 2002.

Григорова-Беренда Л.І., Петрушова Д.В. Експортна складова розвитку чорної металургії України // Матеріали VI Науково-практичної конференції молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин» 11 грудня 2010 року. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2010. – стор. 127-131.

Економіка України: навч. посіб. / А.П. Голіков, Н.А. Казакова. О.А. Шуба. – К.: Знання, 2009. – 286 с.

Жук М.В., Круль В.П. Розміщення продуктивних сил і економіка регіонів України: Підручник. – К.: Кондор, 2005.

Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.: КНЕУ, 2003 – 948 с.

www.ukrstat.gov.ua – офіційний сайт Державного комітету статистики України

Заняття 3,4. ЗОВНІШНЯ ТОРГІВЛЯ УКРАЇНИ

(практичне заняття)

Проаналізувати динаміку вартісних обсягів, товарну та географічну структуру експорту та імпорту товарів та послуг України. За даними, запро-

понованими викладачем, побудувати відповідні таблиці, діаграми та графіки, надати аналітичні записки, виявити тенденції. (Додаток А)

Література:

Економіка України: навч. посіб. / А.П. Голіков, Н.А. Казакова. О.А. Шуба. – К.: Знання, 2009. – 286 с.

Гасім Салах. Сучасний характер, тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України як суб'єкта міжнародних економічних відносин. – Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна №743, 2006 с. 127-130.

Макуха С.М. Україна у міжнародних економічних відносинах в умовах глобалізації. – Харків: Легас, 2003. – 352 с.

Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.: КНЕУ, 2003 – 948 с.

www.customs.gov.ua – офіційний сайт Державної митної служби України

www.me.kmi.gov.ua – офіційний сайт Міністерства економіки України

www.mfa.gov.ua – офіційний сайт МЗС України

www.minfin.gov.ua – офіційний сайт Міністерства фінансів України

www.ugmk.info/ – бізнес-портал реального сектору економіки

www.ukrstat.gov.ua – офіційний сайт Державного комітету статистики України

Заняття 5. ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ

З ОКРЕМИМИ КРАЇНАМИ СВІТУ

(практичне заняття)

Розрахувати коефіцієнти збалансованості зовнішньої торгівлі товарами/послугами між Україною та певними країнами-торгівельними партнерами. Проаналізувати одержані результати. Надати висновок.

Методика розрахунків:

За оціночний показник рівня розвитку зовнішньоторговельних зв'язків можна використати коефіцієнт збалансованості зовнішньої торгівлі, який розраховується за формулою:

$$K = \frac{C}{T_z} \quad (1)$$

де K – коефіцієнт збалансованості зовнішньоторговельної діяльності; C – зовнішньоторговельне сальдо; T_z – зовнішньоторговельний обіг.

Наведений коефіцієнт збалансованості зовнішньоторговельної діяльності для оцінки рівня розвитку зовнішньоторговельних зв'язків має перевагу порівняно з оцінкою у вигляді зовнішньоторговельного сальдо, тому що величина коефіцієнта автоматично включає в себе оцінку рівня двосторонніх зовнішньоторговельних зв'язків.

Останнє твердження впливає із більш детального дослідження формули (1). Адже величина зовнішньоторговельного сальдо і зовнішньоторговельного обігу зв'язані з величинами експорту (E) та імпорту (I) наступним чином:

$$Tз = E + I \quad (2)$$

$$C = E - I \quad (3)$$

Підставивши формулу (2) і (3) в формулу (1) одержимо:

$$K = \frac{E - I}{E + I} = 1 - \frac{2I}{E + I} \quad (4)$$

У даній формулі K є функцією двох змінних (E й I). Вона має максимум, що дорівнює 1 при $I = 0$ і $E > 0$ та мінімум, що дорівнює -1 при $E = 0$ і $I > 0$. Нульового значення функція набирає при $I = E$. Таким чином, при збалансуванні обсягів експорту і імпорту коефіцієнт збалансованості зовнішньоторговельної діяльності стає близьким до 0. При наявності односторонності відносин, тобто коли значно розрізняються обсяги експорту і імпорту, значення коефіцієнта в залежності від знаку зовнішньоторговельного сальдо наближаються до $+1$ або -1 . Значення коефіцієнта $+1$ або -1 говорить про повну односторонність зовнішньоторговельних зв'язків, тобто ці зв'язки представлені або лише експортними або лише імпортними поставками. При значенні $K = 0$ їх слід вважати повністю збалансованими. Для аналізу доцільно враховувати, що в межах змін значення K від $-0,5$ до $+0,5$ можна говорити про те, що зовнішньоторговельні зв'язки є більш-менш збалансованими. У межах змін K від -1 до $-0,5$ можна говорити про значну незбалансованість зовнішньоторговельних зв'язків при значному перевищенні імпорту. В межах змін K від $+0,5$ до $+1$ зовнішньоторговельні зв'язки не збалансовані при значному перебільшенні експорту. Таким чином, аналіз збалансованості зовнішньоторговельних зв'язків за допомогою коефіцієнта збалансованості зовнішньоторговельної діяльності зводиться до знаходження його кількісного значення і визначення, в яких межах із можливих знаходиться це значення.

Характеристика змін значення коефіцієнта збалансованості зовнішньоторговельної діяльності і його економічна інтерпретація надана в таблиці:

Оцінка зовнішньоторговельної діяльності країн
на основі значень коефіцієнта збалансованості (K)

Значення коефіцієнта збалансованості зовнішньоторговельної діяльності (K)	Економічна інтерпретація зовнішньоторговельної діяльності країн
-1	Область абсолютної незбалансованості імпорту
1	Область абсолютної незбалансованості експорту
від -1 до $-0,5$	Область значної незбалансованості імпорту
від $-0,5$ до 0	Область порівняльної збалансованості імпорту
0	Область абсолютної збалансованості експорту та імпорту
від 0 до $0,5$	Область порівняльної збалансованості експорту
від $0,5$ до 1	Область значної незбалансованості експорту

Коефіцієнт збалансованості зовнішньоторговельної діяльності дозволяє здійснити одночасну оцінку експортно-імпортних операцій, а звідси і рівень двохсторонніх торговельних відносин.

Література:

Беренда С.В., Григорова Л.І. Основні домінанти та тенденції українсько – казахських зовнішньоторговельних відносин // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Екон. серія. № 786, 2007 р., стор. 165-171.

Голиков А.П., Григорова Л.І. Международная торговля (структура, география, тенденции). Учебное пособие. – Харьков: ХНУ, 2003. – 172 с.

Григорова-Беренда Л.І., Уварова І.С. Зовнішньоекономічне співробітництво України та Греції // Матеріали VI Науково-практичної конференції молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин» 11 грудня 2010 року. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2010. – стор. 32-34.

Макуха С.М. Україна у міжнародних економічних відносинах в умовах глобалізації. – Харків: Легас, 2003. – 352 с.

Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.:КНЕУ, 2003 – 948 с.

www.customs.gov.ua – офіційний сайт Державної митної служби України

www.me.kmu.gov.ua – офіційний сайт Міністерства економіки України

www.mfa.gov.ua – офіційний сайт МЗС України

www.minfin.gov.ua – офіційний сайт Міністерства фінансів України

www.ugmk.info/ – бізнес-портал реального сектору економіки

www.ukrstat.gov.ua – офіційний сайт Державного комітету статистики України

Заняття 6. ІНВЕСТИЦІЙНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ

(практичне заняття)

Проаналізувати стан інвестиційних зв'язків України за період її незалежності (географічний та галузевий аспекти). Виявити тенденції та скласти прогноз.

Література:

Закон України «Про режим іноземного інвестування» //ВВР; Закон від 19.03.1996 № 93/96-ВР (Сервер ВР України www.rada.gov.ua)

Макуха С.М. Україна у міжнародних економічних відносинах в умовах глобалізації. – Харків: Легас, 2003. – 352 с.

Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.:КНЕУ, 2003 – 948 с.

www.ukrstat.gov.ua – офіційний сайт Державного комітету статистики України

Заняття 7. СПІЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ФОРМА МІЖНАРОДНОЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ (семінар)

План семінарського заняття

1. Природа спільного підприємництва. Поняття спільного підприємства (СП).
2. Основні типи СП.
3. Основні цілі створення СП з погляду різних сторін інвестиційного процесу.

4. Основні етапи створення СП.

5. В чому полягає специфіка розвитку СП в Україні?

Література:

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» //ВВР. – 1991. №29 (з подальшими змінами) (Сервер ВР України www.rada.gov.ua)

Закон України «Про режим іноземного інвестування» //ВВР; Закон від 19.03.1996 № 93/96-ВР (Сервер ВР України www.rada.gov.ua)

Економіка України: навч. посіб. / А.П. Голиков, Н.А. Казакова. О.А. Шуба. – К.: Знання, 2009. – 286 с.

Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.:КНЕУ, 2003 – 948 с.

Заняття 8. УКРАЇНА У МІЖНАРОДНІЙ МІГРАЦІЇ (семінар)

План семінарського заняття

1. Фактори міжнародної міграції робочої сили.
2. Види міжнародної міграції робочої сили.
3. Роль міжнародної міграції робочої сили в історії українського народу.
4. Стан та тенденції міграційних процесів в Україні.
5. Проблема нелегальної міграції.

Література:

Голиков А.П., Грицак Ю.П., Казакова Н.А., Сидоров В.И./ Под ред. А.П. Голикова География мирового хозяйства: Учебное пособие. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 192 с.

Григорова-Беренда Л.І., Растворова А.А. Україна в системі міжнародної трудової міграції //Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва» 17 квітня 2010 року. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2010. – стор. 85-88.

Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.:КНЕУ, 2003 – 948 с.

www.me.kti.gov.ua – офіційний сайт Міністерства економіки України

www.mfa.gov.ua – офіційний сайт МЗС України

Заняття 9. ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ

ТА ГРУПИ КРАЇН (практичне заняття)

1. За даними держкомстату України заповнити таблицю:

Зовнішня торгівля України з країнами _____.

Показник	млн. дол. 2010 р.
Зовнішньоторговельний обіг товарами	
Зовнішньоторговельний обіг послугами	
Зовнішньоторговельний обіг товарами та послугами	
Зовнішньоторговельне сальдо в торгівлі товарами	
Зовнішньоторговельне сальдо в торгівлі послугами	
Зовнішньоторговельне сальдо в торгівлі	

2. Побудувати графік: Динаміка експорту товарів з України до групи країн (за останні 5 років, млн. дол., на одному графіку 5 основних торгових партнерів з групи країн). Проаналізувати графік, дати пояснення.

3. Побудувати графік: Динаміка експорту послуг з України до групи країн (за останні 5 років, млн. дол., на одному графіку 5 основних торгових партнерів з групи країн). Проаналізувати графік, дати пояснення.

4. Побудувати графік: Динаміка імпорту товарів до України з групи країн (за останні 5 років, млн. дол., на одному графіку 5 основних торгових партнерів з групи країн). Проаналізувати графік, дати пояснення.

5. Побудувати графік: Динаміка імпорту послуг до України з групи країн (за останні 5 років, млн. дол., на одному графіку 5 основних торгових партнерів з групи країн). Проаналізувати графік, дати пояснення.

6. Визначити основні статті (номенклатуру) експорту товарів з України до групи країн

7. Визначити основні статті (номенклатуру) експорту послуг з України до групи країн

8. Визначити основні статті (номенклатуру) імпорту товарів до України з групи країн

9. Визначити основні статті (номенклатуру) імпорту послуг до України з групи країн

10. Визначити тенденції та перспективи торгівельних зв'язків

11. Охарактеризувати динаміку надходження прямих іноземних інвестицій з групи країн до України (за останні 10 років). Побудувати та проаналізувати графік. Назвати країни – основні інвестиційні партнери. Розкрити галузеву структуру надходження ПІІ з групи країн до України. Дати пояснення.

12. Охарактеризувати стан міграційних зв'язків між Україною та певною групою країн.

Література:

Беренда С.В., Григорова Л.І. Основні домінанти та тенденції українсько – казахських зовнішньоторговельних відносин // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Екон. серія. № 786, 2007 р., стор. 165-171.

Голиков А.П., Григорова Л.І. Международная торговля (структура, география, тенденции). Учебное пособие. – Харьков: ХНУ, 2003. – 172 с.

Голиков А.П., Гасім С., Рубцева М.Ю. Співробітництво України з арабськими державами Перської затоки: Монографія – Харків: Екограф, 2010. – с. 122.

Макуха С.М. Україна у міжнародних економічних відносинах в умовах глобалізації. – Харків: Легас, 2003. – 352 с.

Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.: КНЕУ, 2003 – 948 с.

www.customs.gov.ua – офіційний сайт Державної митної служби України
www.me.kmu.gov.ua – офіційний сайт Міністерства економіки України
www.mfa.gov.ua – офіційний сайт МЗС України
www.minfin.gov.ua – офіційний сайт Міністерства фінансів України
www.ugmk.info/ – бізнес-портал реального сектору економіки
www.ukrstat.gov.ua – офіційний сайт Державного комітету статистики України

України

Заняття 10. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: РЕЗЕРВИ СПІВРОБІТНИЦТВА ЯК ФАКТОР ПЕРСПЕКТИВНОЇ ІНТЕГРАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ (семінар)

План семінарського заняття

1. Правові засади співробітництва України з ЄС
2. Завдання європейської інтеграції України.
3. Умови європейської інтеграції України.
4. Розвиток торгівельно-економічних зв'язків з країнами Європи.
5. Україна в системі єврорегіонів.

Література:

Беренда С.В. Экономическая интеграция ЕС на востоке: дивергенция или конвергенция? // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Економічна серія. – 2002. – № 575 – с. 298-302.

Голиков А.П., Казакова Н.А. Стратегия регионального развития: европейский контекст: Монография – Х.: Экограф, 2008. – 180 с.

Голиков А.П., Казакова Н.А., Прав Ю.Г. Региональная политика и экономическое развитие: европейский контекст: Учебное пособие – Харьков: Экограф, 2009. – 240 с.

Голиков А.П., Черномаз П.О. Анализ проблем трансграничного сотрудничества России и Украины. // Регион: стратегия і пріоритети. Х.:2007, – вип. № 5

Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.:КНЕУ, 2003 – 948 с.

Проблеми та перспективи економічного розвитку і міжнародної інтеграції: збірник наукових праць науково конференції молодих вчених та студентів. – Харків, ХНУ, 2007. – 159 с.

Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки (www.rada.gov.ua. – розділ Законодавство)

Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів (www.rada.gov.ua. – розділ Законодавство)

Стратегія розвитку України «Україна-2020: стратегія національної модернізації» (www.rada.gov.ua. – розділ Законодавство)

Черномаз П.О. Трансграничное украино-российское сотрудничество: формы, методы, перспективы: Монография / Под общ. ред. В.И. Дубницкого, В.И. Ляшенко. – Донецк: Юго-Восток, 2010. – 419 с.

www.business.ua – сайт газети «Бизнес»

Заняття 11. ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВАЛЮТНО-ФІНАНСОВИХ І КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН

(семінар)

План семінарського заняття

1. Міжнародні валютно-фінансові інструменти в моделі відкритої економіки.
2. Ризики макроекономічної дестабілізації через відкритість фінансово-монетарної та інвестиційної сфери.
3. Зовнішня заборгованість України.
4. Україна – МВФ.
5. Україна – Світовий банк.

Література:

Григорова-Беренда Л.И., Петрушова Д.В. Сотрудничество Украины и ЕБРР // Матеріали Науково-практичної конференції «Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва» 16 квітня 2011 року. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2011. – стор. 163-166.

Григорова Л.И. Штифанюк С.П. Економічна безпека України як транзитивної держави у сфері міжнародної економічної діяльності. // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Економічна серія. – 2002. – № 575 – С. 313-316.

Макуха С.М. Україна у міжнародних економічних відносинах в умовах глобалізації. – Харків: Легас, 2003. – 352 с.

Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.: КНЕУ, 2003 – 948 с.

Шуба Е.А. Международные финансы. Учебное пособие. – Харьков: ХНУ. 2008. – 226 с.

www.worldbank.org – офіційний сайт Світового банку

www.minfin.gov.ua – офіційний сайт Міністерства фінансів України

www.dengi-info.com – сайт інформаційно-аналітичної газети «Деньги»

Заняття 12. УКРАЇНА НА РИНКУ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ

(семінар)

План семінарського заняття

1. Сучасні тенденції розвитку транспорту в контексті світової динаміки.
2. Україна в системі міжнародних транспортних комунікацій.
3. Геостратегічні перспективи транспортного забезпечення міжнародного співробітництва України.
4. Морський та річковий транспорт: світові тенденції та українські реалії.
5. Залізничний транспорт: сучасні тенденції та роль у міжнародній економічній діяльності.

6. Міжнародні автоперевезення.
7. Авіаційний транспорт України: стан та перспективи розвитку.
8. Трубопровідний транспорт України.
9. Роль транспорту для міжнародної комерційної діяльності.

Література:

Голиков А.П., Григорова Л.И. *Международная торговля (структура, география, тенденции). Учебное пособие.* - Харьков: ХНУ, 2003. – 172 с.

Мировое хозяйство и международные экономические отношения: Учебное пособие / Под ред. Голикова А.П. и др. – Симферополь, СОНАТ, 2003. – 432 с.

Новицький В.Є. *Міжнародна економічна діяльність України: Підручник.* – К.: КНЕУ, 2003 – 948 с.

Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, А.С. Гальчинський та ін. – К., Либідь, 2002. – 470 с.

www.ukrstat.gov.ua – офіційний сайт Державного комітету статистики України

Заняття 13. ТУРИСТИЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ

(семінар)

План семінарського заняття

1. Поняття та тенденції розвитку міжнародного туризму.
2. Класифікація видів та форм міжнародного туризму.
3. Інститути та інструменти регулювання міжнародного туризму в Україні.
4. Україна в міжнародних туристичних операціях: національна специфіка та завдання.
5. Основні центри турбізнесу України.
6. Основні показники обміну туристами між Україною та іншими країнами світу.
7. Розподіл турпотоків в межах України.
8. Основні країни, з яких прибувають туристи в Україну. Види туристичної діяльності. Домінуючі напрямки виїзду українських туристів і показники по окремим країнам.
9. Сучасні і потенціальні можливості міжнародних туристичних послуг України

Література:

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» // ВВР. – 1991. №29 (з подальшими змінами) (Сервер ВР України www.rada.gov.ua)

Голиков А.П., Григорова Л.И. *Международная торговля (структура, география, тенденции). Учебное пособие.* - Харьков: ХНУ, 2003. – 172 с.

Мировое хозяйство и международные экономические отношения: Учебное пособие / Под ред. Голикова А.П. и др. – Симферополь, СОНАТ, 2003. – 432 с.

Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.: КНЕУ, 2003 – 948 с.

Туризм в системі пріоритетів регіонального розвитку. / Під ред. проф. Александрова В.В. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010.

Туристичне країнознавство: Підручник. Вишневська О.О., Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011, 594 с.

Туристичний імідж регіону: Монографія / за ред. А.Ю. Парфіненка. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. – 312 с.

Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, А.С. Гальчинський та ін. – К., Либідь, 2002. – 470 с.

www.ukrstat.gov.ua – офіційний сайт Державного комітету статистики України

Заняття 14. МІЖНАРОДНІ ПРАВИЛА ТЛУМАЧЕННЯ

ТОРГІВЕЛЬНИХ ТЕРМІНІВ – ІНКОТЕРМС

(семінар)

План семінарського заняття.

1. Визначення. Сфера дії.
2. Основні терміни та їх визначення.
3. Переваги окремих базисних умов постачання для постачальника.
4. Переваги окремих базисних умов постачання для покупця.
5. Відмінності Інкотермс 2000 та 2010.
6. Значення застосування умов Інкотермс в практиці зовнішньої торгівлі.

Докладна інформація для підготовки до заняття надана в додатку Б.

Література:

Інструкція про порядок заповнення вантажної митної декларації, затверджена наказом Державної митної служби України від 09.07.97 р. №307 (зі змінами і доповненнями).

Міжнародні правила з тлумачення термінів ІНКОТЕРМС, затверджені Міжнародною торговельною палатою 1 вересня 1990 р.

Указ Президента України №567/97 від 04.10.97 р. «Про застосування Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів».

Инкотермс: международные правила толкования торговых терминов. – М.: Омега-Л, 2009. – 76 с.

Андросова Т.В., Штангей Н.М. Міжнародна торгівля: Навчально-методичний посібник. – Харків: ХДУХТ, 2007. – 304 с.

Вавилова Е.В., Бородулина Л.П. Международная торговля: Учебное пособие для ВУЗов. М: Гардарики, 2006. – 287 с.

Волков Г.Ю., Солодков Г.П. Международная торговля: Учебное пособие. – М: Феникс, 2008. – 344 с.

Дахно І.І. Міжнародна торгівля: Навчальний посібник (2-е вид.). – К.: МАУП, 2004. – 312 с.

Козак Ю.Г. Міжнародна торгівля: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2009. – 672 с.

Заняття 15. ІНТЕГРАЦІЙНІ СПРЯМУВАННЯ УКРАЇНИ

(семінар)

План семінарського заняття

1. Співробітництво України в рамках СНД.
2. Україна в ЄП.
3. Європейський вектор відкритої економічної моделі України.
4. Україна в ЧЕС.
5. Субрегіональні проекти за участі України.

Література:

Беренда С.В. Экономическая интеграция ЕС на востоке: дивергенция или конвергенция? // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Економічна серія. – 2002. – № 575 – С. 298-302.

Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.: КНЕУ, 2003 – 948 с.

Проблеми та перспективи економічного розвитку і міжнародної інтеграції: збірник наукових праць науково конференції молодих вчених та студентів. – Харків, ХНУ, 2007. – 159 с.

Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки (www.rada.gov.ua. – розділ Законодавство)

Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів (www.rada.gov.ua. – розділ Законодавство).

Стратегія розвитку України «Україна-2020: стратегія національної модернізації» (www.rada.gov.ua. – розділ Законодавство).

**ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАУКОВО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ
(СЕМЕСТРОВА КОНТРОЛЬНА РОБОТА)
З ДИСЦИПЛІНИ
«ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ»**

Індивідуальне науково-дослідне завдання – контрольна робота з дисципліни «Зовнішньоекономічна діяльність України» присвячене вивченню експортного потенціалу окремої галузі економіки України або окремої області України

Кожне індивідуальне науково-дослідне завдання – контрольна робота повинне містити:

1. Титульна сторінка (Додаток Б)
2. Зміст (Додаток В)
3. Вступ
4. Основна частина
5. Висновки
6. Підсумкова таблиця результатів дослідження (Додаток Г)
7. Список використаних джерел (не менше 15)
8. Додатки (якщо є)

Загальний обсяг контрольної роботи – 15-25 сторінок

Текст контрольної роботи набирається на комп'ютері через 1,0 інтервалу на стандартних аркушах формату А4 (210*297 мм). Поля: з лівого боку – 25 мм, з правого – 15 мм, зверху – 15 мм, знизу – 15 мм. Абзацний відступ повинен бути скрізь однаковий – 1,0 см. Друкування тексту проводиться на одній стороні аркушу. Шрифт – Times New Roman, розмір – 14 пт. Сторінки роботи повинні бути пронумеровані, нумерація наскрізна (номер сторінки – в правому нижньому куті аркуша). Аркуші роботи повинні бути зшиті.

Мова роботи – українська. В тексті обов'язкові посилання на джерела інформації (Додаток Д). Зразок оформлення таблиць та графіків наведений в Додатку Е.

При підготовці та оформленні тексту контрольних робіт ми рекомендуємо використовувати навчально-методичне видання «Методичні вказівки з виконання дипломних робіт для студентів спеціальності 7.030403 «Міжнародні економічні відносини» – Харків, ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. Автори: Голіков А.П., Беренда С.В., Григорова-Беренда Л.І., Казакова Н.А.

**Рекомендована структура основної частини робіт,
що присвячені дослідженню експортного потенціалу
окремої галузі економіки України:**

1. Структура та стисла характеристика галузі (з визначенням техніко-економічних особливостей підприємств галузі та переліком продукції, що випускається)

2. Характеристика сировинної бази галузі (що є сировиною для виробництва, чи наявна вона в Україні? Місце видобутку? Якщо імпортується – звідки? Обсяги імпорту сировини)

3. Перелік найкрупніших підприємств галузі (у вигляді таблиці)

Повна назва підприємства	Товар, що випускається	Обсяг виробництва			Обсяги експорту	Країни - основні торговельні партнери
		2000р.	2005р.	2010р.	2010р.	2010р.
ЗАТ «Харківський тракторний завод»	трактор	400 шт	299 шт	105 шт	58 шт / 135 тис. дол.	РФ Молдова Німеччина
	сіялка	356 шт	265 шт	56 шт	35 шт/ 50 тис. дол.	РФ Білорусь

4. Характеристика експортних можливостей галузі

5. Вплив галузі на стан зовнішньоекономічної діяльності України (побудувати таблиці, зробити висновки до них). Розрахувати ступінь експортної орієнтації галузі. Значення галузі для зовнішньоекономічних зв'язків України

	Частка в експорті товарів (послуг) з України (%)				Частка в імпорті товарів (послуг) до України (%)			
	1995р	2000р	2005р	2010р	1995р	2000р	2005р	2010р
Трактор								
Сіялка								

Вся продукція галузі машинобудування								

6. Оцінка інвестиційної привабливості галузі (побудувати графік «Динаміка залучення прямих іноземних інвестицій до _____ галузі України (1995-2011 рр.)»), проаналізувати одержані результати

7. Оцінка експортних перспектив галузі

**Рекомендована структура основної частини робіт,
що присвячені дослідженню експортного потенціалу
окремої області України:**

1. Характеристика економіко-географічного положення області (стисла)
2. Характеристика природно-ресурсного потенціалу області (в т.ч. рекреаційного)
3. Характеристика промислового потенціалу області (з переліком та стислою характеристикою найкрупніших підприємств та продукції)
4. Характеристика сільськогосподарського потенціалу області (з переліком та стислою характеристикою найкрупніших підприємств та продукції)
5. Науковий та освітній потенціал області
6. Характеристика зовнішньоекономічних зв'язків області

6.1. Стан зовнішньої торгівлі області

Показник	1995 р.	2005 р.	2010 р.
	(млн. дол.)		
Зовнішньоторговельний обіг товарами			
Зовнішньоторговельний обіг послугами			
Зовнішньоторговельний обіг товарами та послугами			
Зовнішньоторговельне сальдо в торгівлі товарами			
Зовнішньоторговельне сальдо в торгівлі послугами			
Зовнішньоторговельне сальдо			

Побудувати графіки:

1) Динаміка експорту-імпорту товарів області (за останні 5 років, млн. дол.).

2) Динаміка експорту-імпорту послуг області (за останні 5 років, млн. дол.).

Проаналізувати графіки, дати пояснення.

Вказати основні статті (номенклатуру) експорту-імпорту товарів області.

Вказати основні статті (номенклатуру) експорту-імпорту послуг області.

6.2. Інвестиційна діяльність

Побудувати графіки: 1) Динаміка залучення ПІІ (прямих іноземних інвестицій) до області (1995-2011 р.); 2) Динаміка надходження інвестицій з області до інших країн світу(1995-2011р.).

Проаналізувати побудовані графіки. Назвати країни – основні інвестиційні партнери області з визначенням обсягів інвестицій. Дати пояснення. Розкрити галузеву структуру надходжень ПІІ до області.

Проаналізувати діяльність спільних підприємств, створених та функціонуючих на території області

7. Охарактеризувати міграційний рух населення області. Стан трудової міграції області.

8. Вплив експортного потенціалу області на зовнішньоекономічні зв'язки України. Оцінити перспективи.

**ТЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ РОБІТ
ТА РЕФЕРАТИВ З ДИСЦИПЛІНИ
«ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ»**

1. Експортний потенціал АПК України та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.
2. Експортний потенціал АР Крим та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.
3. Експортний потенціал Волинської області та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.
4. Експортний потенціал галузі кольорової металургії України та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.
5. Експортний потенціал галузі машинобудування (виробництво сільгосптехніки) України та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.
6. Експортний потенціал галузі чорної металургії України та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.
7. Експортний потенціал деревообробної промисловості України та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.
8. Експортний потенціал Дніпропетровської області та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.
9. Експортний потенціал Донецької області та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.
10. Експортний потенціал Запорізької області та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.
11. Експортний потенціал Київської області та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.
12. Експортний потенціал Кіровоградської області та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.
13. Експортний потенціал легкої промисловості України та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.
14. Експортний потенціал Луганської області та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.
15. Експортний потенціал Львівської області та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.
16. Експортний потенціал Миколаївської області та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.
17. Експортний потенціал Одеської області та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.

18. Експортний потенціал текстильної галузі (виробництво тканин) України та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.

19. Експортний потенціал Харківської області та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.

20. Експортний потенціал Херсонської області та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.

21. Експортний потенціал хімічної промисловості (виробництво добрив) України та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.

22. Експортний потенціал галузі _____ України та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.

23. Експортний потенціал _____ області та його вплив на зовнішньоекономічні зв'язки України.

24. Співробітництво України та СОТ.

25. Співробітництво України та МВФ.

26. Співробітництво України та ЄБРР.

27. Співробітництво України та МБРР.

28. Співробітництво України та МОТ.

29. Співробітництво України та Всесвітньої митної організації.

30. Співробітництво України та ВООЗ.

31. Співробітництво України та МОМ.

32. Україна в ООН.

33. Співробітництво України та ВОІВ.

34. Співробітництво України та БАГІ.

35. Співробітництво України та Всесвітньої туристичної організації.

36. Співробітництво України з групою Світового банку.

Роботи, присвячені дослідженню Співробітництва України з міжнародними організаціями: МВФ, Міжнародна митна організація, Інтерпол, СОТ, Всесвітня туристична організація, ВОІВ, МОП, ВООЗ, тощо повинні містити: титульну сторінку, зміст, вступ, основну частину, висновки та список літератури (не менше 15 джерел).

Рекомендована структура основної частини робіт, що присвячені дослідженню співробітництва України з міжнародними організаціями:

1. Назва організації, рік створення, мета, задачі.

2. Країни-члени організації (повноправні, асоційовані, спостерігачі, тощо).

3. Статус України в організації, дата вступу, мета вступу, задачі співробітництва.

4. Основні проекти, реалізовані в Україні в рамках співробітництва з організацією протягом 3-5 останніх років.

5. Обсяги матеріальної допомоги Україні, наданої організацією за період співробітництва (якщо є).

6. Перспективи співробітництва.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ З ДИСЦИПЛІНИ «ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ»

При вивченні дисципліни «Зовнішньоекономічна діяльність України» застосовуються наступні методи контролю: усний, письмовий та тестовий. Контроль з дисципліни складається з поточного контролю, який проводиться у формі усного опитування або письмового експрес-контролю на практичних заняттях та лекціях, у формі виступів студентів при обговоренні питань на семінарських заняттях, у формі тестування, тощо. Результати поточного контролю (поточна успішність) є основною інформацією для визначення модульної оцінки і враховуються при визначенні підсумкової екзаменаційної оцінки з дисципліни.

Засвоєння тем (поточний контроль) контролюється на семінарських та практичних заняттях відповідно до конкретних цілей, засвоєння змістових модулів (проміжний контроль) – на практичних та семінарських підсумкових заняттях та/або виконанням індивідуальної семестрової роботи

Застосовуються такі засоби діагностики рівня підготовки студентів:

- тестові завдання;
- розв'язування задач;
- виконання творчих завдань;
- виконання індивідуальної семестрової роботи.

Модульний контроль є складовою кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Завданням модульного контролю є оцінювання знань, умінь та практичних навичок студентів, набутих під час засвоєння окремого модуля дисципліни. Модуль – це логічно завершена частина теоретичного та практичного навчального матеріалу з навчальної дисципліни. Кожен окремий модуль включає семінарські та практичні заняття, завдання для самостійної роботи, письмові контрольні роботи тощо. Модульна оцінка – це сума балів, отриманих студентом за виконання всіх видів робіт, передбачених цим модулем.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних та семінарських занять, модульного контролю. Сума балів, які студент денної

форми навчання може набрати за модульними контролями, дорівнює 60 (для студентів заочної форми навчання – 15).

Підсумковий контроль засвоєння модулів здійснюється по їх завершенню на підсумкових заняттях.

Оцінка успішності студента з дисципліни є рейтинговою і виставляється за багатобальною шкалою з урахуванням оцінок засвоєння окремих модулів.

Семестровий підсумковий контроль з дисципліни є обов'язковою формою контролю навчальних досягнень студента. Він проводиться відповідно до навчального плану у вигляді семестрового екзамену в терміни, встановлені графіком навчального процесу та в обсязі навчального матеріалу, визначеному цією робочою програмою дисципліни «Україна в системі світогосподарських зв'язків».

Сумарна оцінка за вивчення дисципліни розраховується як сума модульних оцінок та балів, отриманих за результатами підсумкового семестрового контролю. Загальна сума балів модульних і підсумкового семестрового контролю складає 100.

Підсумковий семестровий контроль здійснюється під час оцінювання контрольної роботи в 9 семестрі та під час проведення екзамену в 10 семестрі. Загальна кількість балів за успішне виконання екзаменаційних завдань – 40 (для студентів денної форми навчання). Для студентів заочної форми навчання, де передбачено лише лекційну форму занять, сума балів підсумкового семестрового контролю дорівнює 85.

Критерії оцінювання відповідей під час проведення підсумкового семестрового контролю (час виконання – 90 хвилин):

10 семестр (екзамен)	
Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Теоретичне питання – 10 балів	
Творче питання – 15 балів	
Тести – 15 балів (5 тестових завдань x 3 бали)	Теоретичне питання – 20 балів
Творче питання – 25 балів	
Тести – 40 (5 тестових завдань x 8 балів)	

УВАГА! У разі використання заборонених джерел студент на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

Набрана кількість рейтингових балів студентом служить основою для оцінки за національною шкалою і за шкалою ECTS. За результатами поточного та підсумкового контролю студент може набрати від 0 до 100 балів включно.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ З ДИСЦИПЛІНИ «ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ»

Структура та складові підсумкової оцінки з дисципліни (денна форма навчання):

- *модуль 1* – 30 балів (з них: активна робота на семінарських заняттях – 10 балів; виконання індивідуального науково-дослідного завдання – 10 балів, виконання практичних завдань – 10 балів);
- *модуль 2* – 30 балів (з них: активна робота на семінарських заняттях – 10 балів; виконання індивідуального науково-дослідного завдання – 10 балів, виконання практичних завдань – 10 балів);
- *модуль 3* – 60 балів (з них: активна робота на семінарських заняттях – 20 балів; виконання індивідуального науково-дослідного завдання – 20 балів, виконання практичних завдань – 20 балів);
- *підсумковий контроль* (залік/екзамен) – 40 балів;
- *заохочувальні бали* – виконання додаткового індивідуального завдання – 10 балів, підготовка до видання наукової статті за тематикою дисципліни «ЗЕД України» – 10 балів.

Максимальні значення оцінювання діяльності студента
при вивченні навчальної дисципліни (денна форма навчання)

Залік (9 семестр)

Поточне тестування та самостійна робота						Підсумковий семестровий контроль (залік)	Сума
Модуль 1			Модуль 2				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	40	100
30 (мінімум –15)			30 (мінімум –15)				

T1, T2 ... T6 – теми модулів

Екзамен (10 семестр)

Поточне тестування та самостійна робота						Підсумковий семестровий контроль (екзамен)	Сума
Модуль 3						40	100
T7	T8	T9	T10	T11	T12		
60 (мінімум – 30)							

T7, T8 ... T12 – теми модулів

Студент допускається до підсумкового семестрового контролю, якщо за результатами поточного контролю він набрав не менше 30 балів.

**Структура та складові підсумкової оцінки з дисципліни
(заочна форма навчання):**

- виконання індивідуального семестрового науково-дослідного завдання – 15 балів
- підсумковий контроль – 85 балів
- заохочувальні бали – підготовка до видання наукової статті за тематикою дисципліни «ЗЕД України» – 10 балів

Максимальні значення оцінювання діяльності студента
при вивченні навчальної дисципліни **(заочна форма навчання)**

Залік (9 семестр)

Поточне тестування та самостійна робота	Підсумковий семестровий контроль (залік)	Сума
Індивідуальне семестрове науково-дослідне завдання	85	100
15 (мінімум – 8)		

Екзамен (10 семестр)

Поточне тестування та самостійна робота	Підсумковий семестровий контроль (екзамен)	Сума
Індивідуальне семестрове науково-дослідне завдання	85	100
15 (мінімум – 8)		

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
60-69	D	задовільно	
50-59	E		
1-49	FX	незадовільно	незараховано

ПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ З ДИСЦИПЛІНИ «ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ»

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

1. Види та форми міжнародної економічної діяльності країни.
2. Вплив геополітичного положення на ЗЕД України.
3. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності:
мета, задачі, інструменти, механізми.
4. Експортний потенціал легкої промисловості України.
5. Експортний потенціал машинобудівної галузі України.
6. Експортний потенціал окремих регіонів України.
7. Експортний потенціал промисловості будівельних матеріалів України.
8. Експортний потенціал харчової промисловості та АПК України.
9. Експортний потенціал хімічної та нафтохімічної промисловості України.
10. Експортний потенціал чорної та кольорової металургії України.
11. Міжнародна економічна діяльність держави:
природа, визначення, суб'єкти.
12. Науковий та освітній потенціал України: експортна складова.
13. Нетарифні методи регулювання зовнішньої торгівлі України.
14. Органи державного регулювання міжнародної економічної діяльності та їх компетенції.
15. Основні проблеми зовнішньоекономічної діяльності України.
16. Основні умови та чинники розвитку зовнішньоекономічної діяльності України.
17. Особливості зовнішньоекономічної діяльності України
в складі колишнього Союзу.
18. Принципи міжнародної економічної діяльності України.
19. Рівні міжнародної економічної діяльності держави.
20. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності в Україні.
21. Сутність, особливості, показники міжнародної економічної діяльності.
22. Тарифні методи регулювання зовнішньої торгівлі України.
23. Транспортна система України: стан та вплив
на зовнішньоекономічні зв'язки.
24. Трудовий потенціал України: зовнішньоекономічна складова.
25. Туристичний потенціал України: зовнішньоекономічна складова.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Види іноземних інвестицій. Форми здійснення іноземних інвестицій.
2. Види та рівні міжнародної економічної діяльності. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності в Україні.
3. Вплив геополітичного положення на міжнародну економічну діяльність України.
4. Головні торговельні партнери України на Африканському континенті.
5. Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Органи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності
6. Державне регулювання інвестиційної діяльності.
7. Державні гарантії захисту іноземних інвестицій в Україні.
8. Джерела фінансування інвестиційної діяльності.
9. Домінуючі напрямки виїзду українських туристів: стан, перспективи
10. Економічні відносини України з країнами Азії: стан та тенденції.
11. Економічні відносини України з країнами Європи: стан та тенденції.
12. Економічні відносини України з країнами Південної Америки.
13. Економічні відносини України з країнами СНД: стан та тенденції
14. Експорт послуг з України: загальний стан та динаміка географічної та товарної структури.
15. Експорт товарів з України: загальний стан та динаміка географічної та товарної структури.
16. Експортний потенціал окремих галузей економіки України
17. Експортоорієнтована та імпортозаміщуюча стратегії держави: характеристика.
18. Захист інвестицій. Умови припинення інвестиційної діяльності.
19. Зовнішня торгівля України та її динаміка.
20. Зовнішньоекономічна діяльність: визначення, суб'єкти, види, рівні.
21. Імпорт послуг в Україну: загальний стан та динаміка географічної та товарної структури.
22. Імпорт товарів в Україну: загальний стан та динаміка географічної та товарної структури.
23. Інвестиції та інвестиційна діяльність. Інноваційна діяльність.
24. Інвестиційна привабливість регіонів України.
25. Інвестиційні зв'язки України: галузева структура.
26. Інвестиційні зв'язки України: географічна структура.
27. Інвестиційні зв'язки України: чинники, стан, перспективи.
28. Міжнародне виробниче кооперування та Україна.
29. Міжнародні валютно-фінансові операції України. Проблема державного боргу.

30. Міжнародні науково-технічні зв'язки та співробітництво України.
31. Напрями удосконалення структури експорту України.
32. Нетарифні методи регулювання зовнішньої торгівлі України.
33. Об'єкти та суб'єкти інвестиційної діяльності.
34. Операції з давальницькою сировиною в Україні.
35. Основні зміни та тенденції експортно-імпортних операцій України.
36. Основні умови та чинники розвитку зовнішньоекономічної діяльності України.
37. Основні центри туристичного бізнесу в Україні.
38. Перспективи, проблеми та завдання зовнішньоекономічної діяльності України.
39. Принципи зовнішньоекономічної діяльності в Україні.
40. Регіональні відміни зовнішньоекономічної діяльності в Україні: чинники розвитку.
41. Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні.
42. Спільні підприємства в Україні.
43. Суб'єкти міжнародних економічних операцій.
44. Сутність і особливості міжнародної економічної діяльності.
45. Тарифні методи регулювання зовнішньої торгівлі України.
46. Торгівельно-економічні відносини України з країнами Північної Америки.
47. Туризм в системі зовнішньоекономічних зв'язків України.
48. Україна – Росія: зовнішньоекономічні зв'язки.
49. Україна в міждержавній міграції. Співробітництво України і Міжнародної організації з міграції (МОМ).
50. Україна в системі єврорегіонів.
51. Україна на міжнародному ринку транспортних послуг.
52. Україна на ринку послуг.
53. Україна та Всесвітня туристична організація (UNWTO).
54. Україна та ЄС: проблеми та перспективи взаємовідносин.
55. Україна та МВФ.
56. Україна та Світовий банк.
57. Україна та СОТ: проблеми та перспективи відносин.
58. Україна у міжнародному поділі праці.
59. Участь України в регіональному співробітництві (СНД, ОЧЕС, ГУУАМ).
60. Формування вільних економічних зон в Україні та їх вплив на зовнішньоекономічну діяльність України.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА З ДИСЦИПЛІНИ «ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ»

Базова:

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» // ВВР. – 1991. №29 (з подальшими змінами) (Сервер ВР України www.rada.gov.ua)
2. Закон України «Про режим іноземного інвестування» //ВВР; Закон від 19.03.1996 № 93/96-ВР (Сервер ВР України www.rada.gov.ua)
3. Гасім Салах Україно-марокканские отношения как изоморфная модель экономического сотрудничества Украины со странами Африки: Монография. – Харьков: Экограф, 2007. – 216 с.
4. Голиков А.П., Казакова Н.А. Стратегия регионального развития: европейский контекст: Монография – Х.: Экограф, 2008. – 180 с.
5. Голиков А.П., Казакова Н.А., Прав Ю.Г. Региональная политика и экономическое развитие: европейский контекст: Учебное пособие – Харьков: Экограф, 2009. – 240 с.
6. Голиков А.П., Черномаз П.А. Международные экономические термины: словарь-справочник: Учебное пособие. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 376 с.
7. Голиков А.П. Економіко-математичне моделювання світогосподарських процесів: Навч. посіб. – 3-тє вид., переробл. і доповн. – К.: Знання, 2009. – 222 с.
8. Голиков А.П., Дейнека О.Г., Позднякова Л.О., Черномаз П.О. Регіональна економіка та природокористування/за ред. Голикова А.П.: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 352 с.
9. Голиков А.П., Казакова Н.А., Грицак Ю.П., Сідоров В.І. Географія мирового хозяйства: – Навчальний посібник (з грифом МОН України). –К.: Центр учбової літератури 2007. – 230 с..
10. Голиков А.П., Казакова Н.А., Шуба О.А. Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення. Навчальний посібник (з грифом МОН України). – Київ: Знання. 2009. – 230 с.
11. Макуха С.М. Україна у міжнародних економічних відносинах в умовах глобалізації. – Харків: Легас, 2003. – 352 с.
12. Новицький В.Є. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник. – К.:КНЕУ, 2003 – 948 с.
13. Соціально-економічний розвиток регіонів України: проблеми науки та практики: Монографія. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 404 с.
14. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / А.С. Філіпенко, В.С. Будкін, А.С. Гальчинський та ін. – К., Либідь, 2002. – 470 с.

Допоміжна:

1. Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин: Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (6 грудня 2008 р.). – Харків, ХНУ ім. Каразіна, 2008.
2. Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин: Матеріали VI Науково-практичної конференції молодих вчених (11 грудня 2010 року). – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2010.
3. Беренда С.В., Григорова Л.І. Основні домінанти та тенденції українсько – казахських зовнішньоторговельних відносин // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Економічна серія. № 786, 2007 р., стор. 165-171.

4. БІКІ

5. Гасім Салах Сучасний характер, тенденції розвитку зовнішньої торгівлі України як суб'єкта міжнародних економічних відносин. – Вісник ХНУ ім. Каразіна №743, 2006. – с. 127-130.

6. Гасім Салах. Торгово-экономическое сотрудничество Украины с республикой Беларусь. Состояние и перспективы развития // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна №743, 2006 – с.137-140

7. Голиков А.П., Беренда С.В., Григорова Л.И., Черномаз П.А. Региональная диагностика трансграничного сотрудничества (на примере украинско-российского пограничья) // Экономика и менеджмент: периодический научно-теоретический журнал Ижевского филиала Автономной некоммерческой организации высшего профессионального образования Центросоюза Российской Федерации «Российский университет кооперации». – Ижевск: Изд-во «АВС», 2010 г. – Вып. 1, стр. 16-19.

8. Голиков А.П., Григорова Л.И. Международная торговля (структура, география, тенденции). Учебное пособие. – Харьков: ХНУ, 2003. – 172 с.

9. Голиков А.П., Грицак Ю.П., Казакова Н.А., Сидоров В.И.: Под ред. А.П. Голикова География мирового хозяйства: Учебное пособие. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 192 с.

10. Голіков А.П., Гасім С., Рубцева М.Ю. Співробітництво України з арабськими державами Перської затоки: Монографія – Харків: Екограф, 2010. – с. 122.

11. Голіков А.П., Дейнека О.Г., Позднякова Л.О., Черномаз П.О. Економіка зарубіжних країн: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 464 с.

12. Голіков А.П., Сідоров В.І., Аль Шорман Омар. – Близький Схід як торгово-економічний партнер України – Вісник ХНУ ім. Каразіна №743, 2006 – с. 143-148.

13. Голіков А.П., Черномаз П.О. Анализ проблем трансграничного сотрудничества России и Украины // Регіон: стратегія і пріоритети. Х.: 2007, – вип. № 5.

14. Григорова Л.И., Лукашина А. В. Теоретические аспекты формирования международного технологического обмена. // Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин» 6 грудня 2008 р., – Харків, ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2008. – стор. 56-59.

15. Григорова Л.И., Шарафетдинова Д.П. Украина-российское приграничное сотрудничество. // Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин» 6 грудня 2008 р. – Харків, ХНУ ім.В.Н.Каразіна, 2008. – стор. 61-64.

16. Григорова Л.І., Петрушова Д.В. Торгівельні відносини України та Італії. // Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин» 6 грудня 2008 р. – Харків, ХНУ ім. Каразіна, 2008. – стор. 59-61.

17. Григорова Л.І. Гончарова Н.О. Торгово-экономические отношения Украины и Приднестровья: состояние и перспективы // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Геопросторова стратегія України та її регіонально-інтеграційне спрямування», м. Харків, 12 квітня 2008 р. – Харків, ХНУ ім. Каразіна, 2008. – 152 с., с. 30-32

18. Григорова-Беренда Л.И., Петрушова Д.В. Сотрудничество Украины и ЕБРР // Матеріали Науково-практичної конференції «Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва» 16 квітня 2011 року. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2011. – стор. 163-166.

19. Григорова-Беренда Л.І., Манжак О.М. Інноваційна складова конкурентоспроможності національної економіки // Конкурентоспроможність: тенденції та перспективи : збірник тез виступів на міжнародному міжвузівському семінарі-дискусії / Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ. – Харків: РВВ ХТЕІ КНТЕУ, 2010. – стор. 16-17.

20. Григорова-Беренда Л.І., Петрушова Д.В. Експортна складова розвитку чорної металургії України // Матеріали VI Науково-практичної конференції молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин» 11 грудня 2010 року. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2010. – стор. 127-131.

21. Григорова-Беренда Л.І., Растворова А.А. Україна в системі міжнародної трудової міграції // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва» 17 квітня 2010 року. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2010. – стор. 85-88.

22. Григорова-Беренда Л.І., Уварова І.С. Зовнішньоекономічне співробітництво України та Греції // Матеріали VI Науково-практичної конференції молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних економічних відносин» 11 грудня 2010 року. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2010. – стор. 32-34.

23. Журнал «Бізнес»

24. Журнал «Вісник ТПП»

25. Журнал «Діловий вісник»

26. Журнал «Економіка України»

27. Журнал «Мировая экономика и международные отношения»

28. Матюшенко І.Ю. Інновації: проблеми науки та практики: Монографія. / Матюшенко І.Ю. – Х.: ФОП Павленко О.Г., ВД «ІНЖЕК», 2010. – 28 с.

29. Поединок В.В. Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посібник. – К: Юрінком Інтер, 2006. – 288 с.

30. Поручник А.М. Національний інтерес України: економічна самодостатність у глобальному вимірі: Монографія. – К.: КНЕУ, 2008. – 352 с.

31. Проблеми та перспективи економічного розвитку і міжнародної інтеграції: збірник наукових праць науково конференції молодих вчених та студентів. – Харків, ХНУ, 2007. – 159 с.

32. Розширення Європейського Союзу: вплив на відносини України з центральноєвропейськими сусідами / Інститут регіональних та євроінтеграційних досліджень «ЄвроРегіо Україна». – К.: «К.І.С.», 2004 – 360 с.

33. Російсько-українське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва. // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 28 березня 2009 року. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2009. – 216 с.

34. Савченко І.І. Розвиток прикордонної транспортної інфраструктури в Україні в контексті Європейського досвіду – Вісник ХНУ імені Каразіна №743, 2006 – с. 178-181.

35. Сідоров В.І., Каплін О.Д. Въездной туризм в Украине: некоторые тенденции последних лет // Міжнародна науково-практична конференція «Туристичний бізнес: світові тенденції та національні пріоритети». Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 28 травня 2009 року. – Х.: ХНУ ім. Каразіна, 2009. – с. 75-78.

36. Стратегія економічного та соціального розвитку України «Шляхом європейської інтеграції» на 2004-2015 роки (www.rada.gov.ua. – розділ Законодавство)

37. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів (www.rada.gov.ua. – розділ Законодавство)
38. Стратегія розвитку України «Україна-2020: стратегія національної модернізації» (www.rada.gov.ua. – розділ Законодавство)
39. Туризм в системі пріоритетів регіонального розвитку. / Під ред. проф. Александрова В.В. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010.
40. Туристичне країнознавство: підручник. Вишневська О.О., Парфіненко А.Ю., Сідоров В.І. Харків ХНУ ім. Каразіна, 2011. – 594 с.
41. Туристичний імідж регіону: монографія / За ред. А.Ю. Парфіненка. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. – 312 с.
42. Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва: Матеріали науково-практичної конференції (16 квітня 2011 року). – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2011.
43. Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (17 квітня 2010 року). – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2010.
44. Черномаз П.А. Правовые основы украинско-российского трансграничного сотрудничества // Международный научно-производственный журнал «Проблемы экономики и управления» №4. – Белгород, 2009. – с. 254-257
45. Черномаз П.О. Трансграничное украино-российское сотрудничество: формы, методы, перспективы: Монография / Под общ. ред. В.И. Дубницкого, В.И. Ляшенко. – Донецк: Юго-Восток, 2010. – 419 с.

Інформаційні ресурси

1. www.agroconf.org – сайт Української аграрної кофедерації
2. www.apk-inform.com – сайт АПК-Інформ
3. www.bank.gov.ua – офіційний сайт НБУ
4. www.business.ua – сайт газети «Бизнес»
5. www.businesspress.ru – сайт «Ділова пресса»
6. www.customs.gov.ua – офіційний сайт Державної митної служби України
7. www.dengi-info.com – сайт інформаційно-аналітичної газети «Деньги»
8. www.finansmag.ru – сайт журналу «Финанс.»
9. www.iccua.org – офіційний сайт Міжнародної торгової палати в Україні
10. www.kommersant.ru – сайт газети «Коммерсантъ»
11. www.me.kmu.gov.ua – офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України
12. www.mfa.gov.ua – офіційний сайт МЗС України
13. www.minfin.gov.ua – офіційний сайт Міністерства фінансів України
14. www.rada.gov.ua – офіційний сайт ВР України
15. www.ugmk.info/ – бізнес-портал реального сектору економіки
16. www.ukrstat.gov.ua – офіційний сайт Державного комітету статистики України
17. www.un.org/ru/development/progareas/trade.shtml – офіційний сайт ООН
18. www.un.org/russian/ga/uncitral – Комиссия Организации Объединенных Наций по праву международной торговли (ЮНСИТРАЛ)
19. www.worldbank.org – офіційний сайт Світового банку
20. www.wto.in.ua – сайт Україна й СОТ
21. www.wto.org – офіційний сайт СОТ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положення про організацію навчального процесу в Харківському національному університеті імені В.Н. Каразіна
2. Болонський процес у фактах і документах / Упорядники Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Київ – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с. (<http://www.tspu.edu.ua/>)
3. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003-2004 рр.) / За ред.. В.Г. Кременя, авт. кол.: Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубіянко В.В., Бабин І.І. – Київ – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 147 с. (<http://www.tspu.edu.ua/>)
4. Вишневська О.О., Григорова-Беренда Л.І., Казакова Н.А., Удодова В.І., Юрченко С.О. Методичні рекомендації до розробки навчально-методичного комплексу дисципліни в контексті реалізації положень Болонського процесу (За ред. Александрова В.В., Голікова А.П., Сідорова В.І.). – Харків, ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – 40 с.
5. Голіков А.П., Беренда С.В., Григорова-Беренда Л.І., Казакова Н.А. Методичні вказівки з виконання дипломних робіт. Для студентів спеціальності 7.030403 «Міжнародні економічні відносини». Навч.-метод. видання – Харків, ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – 28 с.
6. Беренда С.В., Григорова Л.І. Основні домінанти та тенденції українсько – казахських зовнішньоторговельних відносин // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Економічна серія. № 786, 2007 р., стор. 165-171.

Додатковий матеріал до практичного заняття № 3,4

ГЕОГРАФІЧНА СТРУКТУРА ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Завдання 1. За даними держкомстату України виявити по 5 найкрупніших торговельних партнерів України з експорту/імпорту товарів за регіонами світу, побудувати та заповнити таблицю (за формою Таблиці 1), підготувати аналітичну записку.

Таблиця 1

Географічна структура експорту/імпорту товарів України за 2011 рік

Регіон	Експорт		Регіон	Імпорт	
	млн. дол.	%		млн. дол.	%
ВСЬОГО		100	ВСЬОГО		100
Країни СНД			Країни СНД		
в т.ч. Росія					
Європа			Європа		
в т.ч.			в т.ч.		
Азія			Азія		
в т.ч.			в т.ч.		
Америка			Америка		
в т.ч.			в т.ч.		
Африка			Африка		
в т.ч.			в т.ч.		
Австралія і Океанія			Австралія і Океанія		

Завдання 2. За даними держкомстату України виявити по 5 найкрупніших торговельних партнерів України з експорту/імпорту послуг за регіонами світу, побудувати та заповнити таблицю (за формою Таблиці 1), підготувати аналітичну записку.

*Диверсифікація географічної структури
зовнішньої торгівлі України*

Завдання 3. Побудувати 4 графіки, підготувати до кожного аналітичну записку, в якій виявити зміни та тенденції географічної структури зовнішньої торгівлі України:

Графік 1 – Географічна структура експорту товарів з України (1994-2011 рр.) (рис. 1 або рис. 2)

Графік 2 – Географічна структура імпорту товарів до України (1994-2011 рр.)

Графік 3 – Географічна структура експорту послуг з України (1994-2011 рр.)

Графік 4 – Географічна структура імпорту послуг до України (1994-2011 рр.)

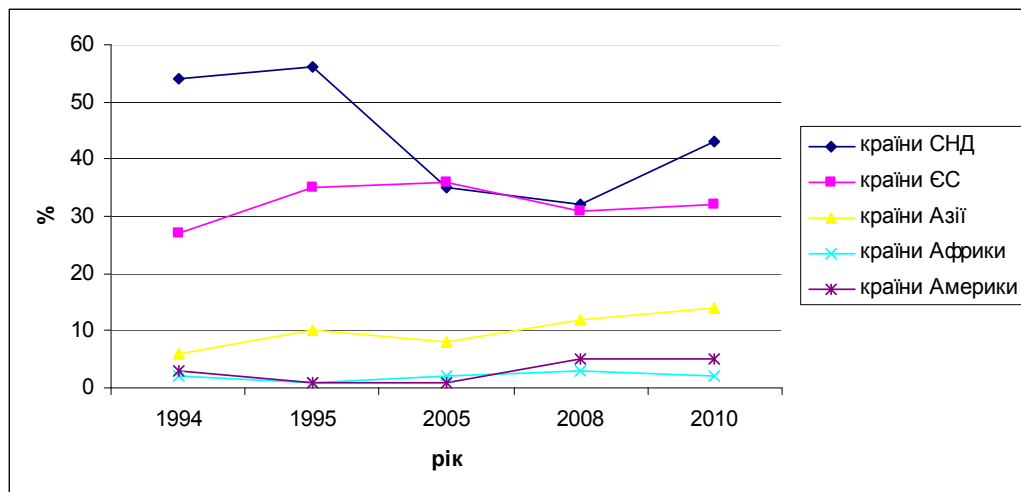

Рис.1. Географічна структура експорту товарів до України

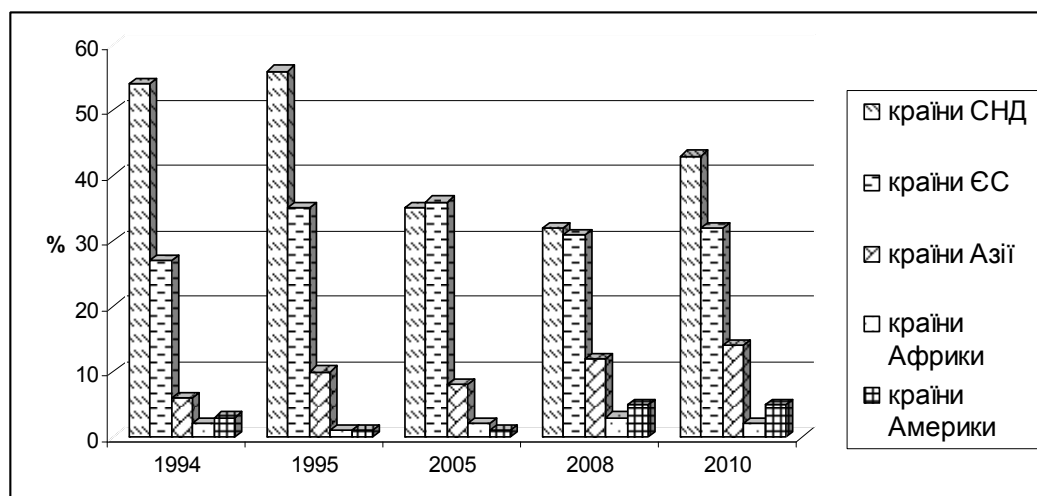

Рис.2. Динаміка географічної структури експорту товарів до України

Додатковий матеріал до семінарського заняття № 14

ІНКОТЕРМС**ОФІЦІЙНІ ПРАВИЛА ТЛУМАЧЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ ТЕРМІНІВ
МІЖНАРОДНОЇ ТОРГОВОЇ ПАЛАТИ (РЕДАКЦІЯ 2000 ТА 2010 РОКУ)**

Інкотермс, офіційні правила Міжнародної торгової палати для тлумачення торговельних термінів, полегшують ведення міжнародної торгівлі. Посилання на Інкотермс-2000, 2010 в договорі купівлі-продажу чітко визначає відповідні обов'язки сторін та зменшує ризик юридичних ускладнень.

З моменту створення Інкотермс Міжнародною торговою палатою (МТП) в 1936 році, ці беззаперечні всесвітні стандарти договірної діяльності регулярно коригуються, щоб не відставати від розвитку міжнародної торгівлі, Інкотермс-2000 враховують поширення зон, вільних від митних зборів, зростання використання електронного зв'язку в ділових угодах і зміни в практиці перевезень, що відбуваються останнім часом. Інкотермс-2000 пропонують більш простий і чіткий виклад визначень 13 термінів, з яких усі зазнали оновлення.

Метою Інкотермс є забезпечення єдиного набору міжнародних правил для тлумачення найбільш уживаних торговельних термінів у зовнішній торгівлі. Таким чином можна уникнути або, щонайменше, значною мірою скоротити невизначеності, пов'язані з неоднаковою інтерпретацією таких термінів у різних країнах.

Часто сторони, що укладають контракт, незнайомі з різною практикою ведення торгівлі в країнах одна одної. Це може стати причиною непорозумінь, спорів і судових проваджень з усіма пов'язаними з цим марними витратами часу й коштів. З метою вирішення вищезгаданих проблем, МТП в 1936 році вперше опублікувала збір міжнародних правил тлумачення торговельних термінів. Ці правила відомі як «Інкотермс-1936». Пізніше були внесені зміни та доповнення 1953, 1967, 1976, 1980, 1990, 2000 і на сьогодні, 2010 року, для узгодження цих правил із сучасною практикою міжнародної торгівлі.

Слід підкреслити, що сфера дії Інкотермс обмежується питаннями, пов'язаними з правами та обов'язками сторін договору купівлі-продажу відносно поставки товарів (під словом «товари» тут розуміються «матеріальні ре-

чі», а «нематеріальні товари», такі як комп'ютерне програмне забезпечення, виключаються).

З урахуванням періодичного внесення змін до Інкотермс, необхідно забезпечити, щоб у кожному випадку, коли сторони мають намір інкорпорувати правила Інкотермс у свій договір купівлі-продажу, завжди робилося чітке посилання на чинну у даний час версію Інкотермс. Цьому можна з легкістю не додати значення, коли, наприклад, посилання на більш ранню редакцію робиться у стандартних формах договорів або в бланках замовлення, використовуваних суб'єктами торгівельних відносин. Відсутність посилання на поточну редакцію може потім призвести до спорів щодо того, чи мають сторони намір інкорпорувати цю саму або ж більш ранню версію Інкотермс до складу їхнього договору. Комерсанти, що бажають застосовувати Інкотермс-2010, таким чином, повинні чітко зазначити, що їхній договір регулюється «Інкотермс-2010».

СТРУКТУРА ІНКОТЕРМС

Інкотермс-1990 терміни були для полегшення розуміння згруповані в 4 категорії, відмінні між собою по суті, – починаючи з терміну, згідно якого продавець тільки забезпечує покупцю доступ до товару на власних площах продавця («Е»-термін – Ex Works); далі йде друга група, в рамках якої продавець зобов'язаний доставити товар перевізнику, призначеному покупцем («F»-терміни – FCA, FAS і FOB); далі «С»-терміни, відповідно до яких продавець повинен укласти договір на перевезення, не приймаючи, проте, на себе ризик втрати чи пошкодження товару або додаткові витрати внаслідок подій, що мають місце після відвантаження та відправлення товару (CFR, CIF, CPT і CIP); і, нарешті, «D»-терміни, за яких продавець має нести всі витрати та ризики, необхідні для доставки товару до місця призначення (DAF, DES, DEQ, DDU і DDP).

ТЕРМІНИ

«Е»-термін покладає на продавця мінімальні зобов'язання: продавець повинен лише надати товар у розпорядження покупця в узгодженому місці – звичайно на власних площах продавця. З іншого боку, як часто відбувається на практиці, продавець може допомагати покупцю завантажити товар на транспортний засіб, наданий останнім. Хоча термін EXW краще відображував би це явище, якби коло зобов'язань продавця охоплювало й відвантаження, автори визнали за бажане збереження традиційного принципу мінімальних зобов'язань продавця за умовами терміна EXW, щоб їх можна було застосовувати тоді, коли продавець не хоче приймати ніяких зобов'язань.

зань щодо відвантаження товару. Якщо покупець бажає покласти на продавця ці додаткові обов'язки, це має бути обумовлено в договорі купівлі-продажу.

«F»-терміни вимагають від продавця доставки товару для перевезення відповідно до вказівок покупця. Питання пункту такої доставки за умовами FCA викликало утруднення через широке різноманіття обставин, що можуть торкатися договорів, укладених у відповідності з цим терміном. Так, товар може бути завантажений на транспортний засіб, надісланий покупцем, щоб забрати товар з площ продавця; в іншому випадку товар може потребувати відвантаження з транспортного засобу, наданого продавцем для доставки товару на термінал, названий покупцем. Інкотермс-2000 враховують ці варіанти, передбачаючи, що у випадку, коли місцем, названим у договорі в якості місця доставки, є площі продавця, поставка є завершеною, коли товар завантажений на транспортний засіб, наданий покупцем, а в інших випадках – коли товар наданий у розпорядження покупця без розвантаження з транспортного засобу продавця. Варіанти, що вказувалися для різноманітних видів транспорту в статті A.4 терміна FCA Інкотермс-1990, не повторюються в Інкотермс-2000 [7].

Пункт поставки на умовах FOB, такий самий, як у термінах CFR та CIF, залишився без змін в Інкотермс-2000, попри значні дискусії. Хоча у терміні FOB поняття «доставити товар через поручні судна» зараз може видаватися в багатьох випадках непідходящим, воно тим не менш розуміється комерсантами і застосовується з урахуванням особливостей товару та наявних навантажувальних засобів. Відчувалося, що зміни щодо пункту поставки в терміні FOB можуть створити непотрібну плутанину, особливо у відношенні продажу промислових товарів, що перевозяться морським шляхом, як правило, чартер-партіями.

На жаль, абревіатура FOB ще використовується деякими комерсантами просто для позначення будь-якого пункту доставки – наприклад, «FOB фабрика», «FOB завод», «FOB із заводу продавця» чи інших внутрішніх пунктів, таким чином нехтуючи значенням абревіатури «вільно на борту». Такого застосування терміна, що створює плутанину, слід уникати.

У терміні FAS відбулися важливі зміни щодо обов'язку експортного митного очищення товару, оскільки виявилось, що на практиці найчастіше цей обов'язок покладається на продавця, а не на покупця. Для привернення належної уваги до цієї зміни, її виділено заголовними літерами в преамбулі терміна FAS [7].

«С»-терміни вимагають від продавця укласти договір перевезення на звичайних умовах за свій власний рахунок. Тому пункт, до якого він повинен оплачувати транспортні витрати, обов'язково має бути зазначений після відповідного «С»-терміна. За умовами термінів CIF і CIP продавець також повинен застрахувати товар і нести витрати щодо страхування. Оскільки точка розподілу витрат фіксована в країні призначення, договори з «С»-термінами часто помилково вважаються договорами прибуття, за якими продавець несе всі ризики та витрати до моменту фактичного прибуття товару до погодженого пункту. Слід підкреслити, однак, що «С»-терміни мають ту ж природу, що «F»-терміни в тому відношенні, що продавець здійснює виконання договору в країні відвантаження або відправлення. Таким чином, договори купівлі-продажу на умовах «С»-термінів, як і договори на умовах «F»-термінів, входять до категорії договорів відправлення.

У природі договорів відправлення закладено, що, в той час як звичайні транспортні витрати за перевезення товару звичайним маршрутом і способом до погодженого місця сплачуються продавцем, покупець приймає ризики втрати чи пошкодження товару, а також додаткові витрати, що можуть виникнути внаслідок подій, що мають місце після належної доставки товару для перевезення. Таким чином, «С»-терміни відрізняються від усіх інших термінів тим, що вказують на дві «критичні» точки. Одна – це точка, до якої продавець повинен організувати перевезення й нести витрати за договором перевезення, а інша – це точка переходу ризиків. З цієї причини, покладення на продавця за «С»-договором додаткових зобов'язань щодо продовження його відповідальності за збереження товару після проходження товаром вищезгаданої точки переходу ризику має здійснюватися з максимальною обережністю. Сутність «С»-термінів полягає у звільненні продавця від будь-яких подальших ризиків і витрат після належного виконання ним договору купівлі-продажу шляхом укладення договору перевезення та передання товару перевізникові, а також забезпечення страхування за термінами CIF і CIP.

Сутнісна природа «С»-термінів як умов договорів відправлення також відображається у використанні документарних акредитивів як переважного засобу платежу за цих обставин. У випадках, коли сторони договору купівлі-продажу домовилися, що продавець одержить оплату при поданні погоджених вантажовідправних документів до банку у відповідності з умовами документарного акредитиву, несення продавцем подальших ризиків і витрат після одержання оплати, за акредитивом чи іншим шляхом, після відвантаження й відправлення товару суперечило б ключовій меті документарного

акредитиву. Звичайно, продавцю доведеться нести витрати за договором перевезення незалежно від того, чи фрахт підлягає оплаті вперед відправки (в пункті відправки), чи то в місці призначення; однак додаткові витрати, що можуть виникнути внаслідок подій, що матимуть місце після відвантаження й відправлення, обов'язково покладаються на покупця.

Якщо продавець повинний забезпечити договір перевезення, який охоплює оплату мит, податків і інших зборів, такі витрати, звичайно, покладаються на продавця в тій мірі, в який це передбачено договором. Тепер це чітко сформульовано в статті А.6 усіх «С»-термінів.

Якщо звичайно необхідно укласти декілька договорів перевезення, пов'язаних із перевантаженням товару в проміжних пунктах для доставки їх до обумовленого місця призначення, продавець повинен оплачувати всі відповідні витрати, включаючи будь-які витрати, що виникають при перевантаженні товару з одного транспортного засобу на інший. Проте, якщо перевізник використав право перевантаження за відповідною умовою договору перевезення з метою уникнення непередбачених перешкод (наприклад, лід, затор, страйки, робочі безпорядки, приписи органів влади, війна чи військові дії), тоді всі додаткові витрати, що впливають із цього, будуть віднесені на рахунок покупця, тому що зобов'язання продавця обмежене організацією звичайного договору перевезення.

Часто трапляється, що сторони договору купівлі-продажу бажають чітко визначити міру, в якій продавець зобов'язаний забезпечувати договір перевезення, включаючи витрати на розвантаження. Оскільки такі витрати звичайно покриваються ціною фрахту, коли товар перевозиться звичайними судноплавними лініями, договір купівлі-продажу часто передбачає, щоб товар перевозився в такий спосіб або принаймні відповідно до «лінійних умов» (умов перевезення вантажів рейсовими судами). В інших випадках після термінів CFR і CIF додаються слова «включаючи розвантаження» («розвантажено»). Втім, не рекомендується додавати до «С»-термінів аббревіатури, за винятком випадків, коли у відповідному секторі торгівлі значення аббревіатури є чітко зрозумілим та прийнятим договірними сторонами, або мав бути, виходячи з відповідного законодавства чи торгівельного звичаю.

Зокрема, для продавця не бажано – та й неможливо, не змінюючи саму природу «С»-термінів – брати на себе будь-які зобов'язання щодо прибуття товару в місце призначення, бо ризик будь-якої затримки під час перевезення несе покупець. Таким чином, будь-яке зобов'язання щодо часових рамок обов'язково має стосуватися місця відвантаження чи відправлення, на-

приклад, «відвантаження (відправлення) не пізніше ...». Умова, наприклад, «CFR Гамбург не пізніше ...» є насправді некоректною і тому залишає місце для різноманітних тлумачень. Можна припустити, що сторони мали на увазі або те, що товар повинен дійсно прибути в Гамбург у визначений день, і тоді договір вже буде не договором відвантаження, а договором прибуття, чи, навпаки, що продавець повинен відправити товар у такий термін, за якого товар, за звичайного ходу обставин, прибуде в Гамбург до визначеної дати, за винятком випадків затримки перевезення внаслідок непередбачених подій.

У товарній торгівлі трапляється, що товар купується під час перевезення на судні, і в таких випадках після торговельного терміна додається вираз «на плаву». Оскільки за таких умов, згідно положень термінів CFR і CIF, ризик втрати чи пошкодження товару вже перейшов від продавця до покупця, можуть виникнути складності тлумачення. З одного боку, можливе збереження звичайного значення термінів CFR і CIF щодо розподілу ризику між продавцем і покупцем, як-от, переходу ризику в момент відвантаження: це могло б означати, що покупець змушений прийняти наслідки подій, що вже відбулися на момент вступу договору купівлі-продажу в силу. Іншим варіантом було б визнати співпадіння моменту переходу ризику з часом укладення договору купівлі-продажу. Перший варіант досить практичний, оскільки звичайно неможливо визначити стан товару під час перевезення. З цих міркувань стаття 68 Конвенції ООН 1980 року про договори міжнародної купівлі-продажу товарів (CISG) передбачає, що, «(якщо на те вказують обставини,) покупець приймає на себе ризик у відношенні товару, проданого під час його знаходження в дорозі, з моменту здачі товару перевізнику, що видав документи, які підтверджують договір перевезення». Проте, це правило має виняток, коли «продавець знав або повинен був знати, що товар втрачено чи пошкоджено, і він не сповістив про це покупця». Таким чином, тлумачення термінів CFR або CIF із додаванням виразу «на плаву» залежатиме від правових норм, застосованих до договору купівлі-продажу. Сторонам рекомендується перевірити, яке право застосовується до їх договору, та яке рішення має з цього впливати. У випадку сумнівів сторонам рекомендується ясно розкрити це питання в своєму договорі.

На практиці сторони часто продовжують використовувати стару аббревіатуру C&F (або C і F, C+F). Проте в більшості випадків виявляється, що вони розглядають ці вирази як еквіваленти CFR. Сторонам, на уникнення труднощів тлумачення їх договору, слід застосовувати правильний термін

Інкотермс – CFR, що є єдиною прийнятою в усьому світі стандартною аббревіатурою терміна «вартість і фрахт (... назва порту призначення)».

Терміни CFR і CIF у статтях А.8 правил Інкотермс-1990 зобов'язували продавця надавати копію чартер-партії в усіх випадках, коли його транспортний документ (звичайно коносамент) містив посилання на чартер-партію, наприклад, через вказівки на «всі інші умови, передбачені в чартер-партії». Хоча, звичайно, договірною стороною повинна завжди бути в змозі визначити всі умови свого договору – бажано під час його укладення, – виявилося, що практика надання чартер-партії як зазначено вище створює проблеми, зокрема в зв'язку з акредитивними операціями. Обов'язок продавця надавати відповідно до умов CFR і CIF копію чартер-партії разом з іншими транспортними документами було виключено з Інкотермс-2000 [7].

Хоча статті А.8 правил Інкотермс спрямовані на забезпечення надання продавцем покупцю «доказів поставки», варто підкреслити, що продавець виконує цю вимогу в момент надання «звичайних» доказів. Згідно умов термінів CPT і CIP це буде «звичайний транспортний документ», а термінів CFR і CIF – коносамент або морська накладна. Транспортні документи повинні бути «чистими», що означає, що вони не повинні містити застереження чи вказівки, що констатують дефектний стан товару та/або упаковки. Якщо такі застереження або вказівки з'являються в документі, він вважається «нечистим» і не приймається банками в операціях із документарними акредитивами. Проте слід зазначити, що транспортний документ, навіть без таких застережень чи вказівок, звичайно не складає для покупця беззаперечного доказу того, що товар був відвантажений у відповідності з умовами договору купівлі-продажу, для використання проти перевізника. Як правило, перевізник у стандартному тексті на першій сторінці транспортного документа відмовляється прийняти відповідальність за інформацію щодо товару, вказуючи, що детальні відомості, включені до транспортного документа, являють собою лише заяви вантажовідправника. Згідно більшості застосовних законів і принципів перевізник повинний принаймні використати розумні засоби перевірки правильності інформації, й невиконання цього може покласти на нього відповідальність перед вантажоодержувачем. Втім, у контейнерній торгівлі перевізник не має засобів перевірки вмісту контейнера, якщо тільки він сам не відповідав за його укладання.

Існують тільки два терміни, пов'язані із страхуванням, як-от терміни CIF і CIP. Відповідно до них продавець зобов'язаний забезпечити страхування на користь покупця. В інших випадках сторони самі вирішують, чи

бажають вони застрахуватися та в якій мірі. Оскільки продавець страхує угоду на користь покупця, він не знає точних вимог останнього. Відповідно до стандартних умов страхування вантажів Інституту лондонських страховиків страхування може здійснюватися з «мінімальним покриттям» за умовами С, із «середнім покриттям» за умовами В і з «найбільш широким покриттям» за умовами А. Оскільки при продажі товарів за терміном CIF покупець може захотіти продати товар у дорозі наступному покупцеві, який, в свою чергу, може захотіти знову перепродати товар, неможливо знати розмір страхового покриття, що задовольнятиме таких наступних покупців, і, таким чином, традиційно за умов CIF обирається мінімальне страхування, з можливістю покупця вимагати від продавця додаткового покриття. Однак мінімальне страхування не підходить для продажу промислових товарів, коли ризик викрадення, розкрадання або неналежного поводження з товаром чи збереження товару потребує більшого покриття, ніж за умовами С. Оскільки термін CIP, на відміну від терміна CIF, як правило, не застосовується для продажу промислових товарів, доцільно було б затвердити найширше страхове покриття за CIP, радше ніж мінімальне за CIF. Але встановлення різних обов'язків продавця щодо страхування за термінами CIF і CIP призвело б до плутанини, тож обидва терміни обмежують обов'язки продавця щодо страхування мінімальним покриттям. Для покупця на умовах CIP особливо важливо приділяти увагу наступному: при необхідності додаткового страхування, він повинний домовитися з продавцем, чи останній надасть додаткове страхування, або ж покупець сам подбає про нього. Є також окремі випадки, коли покупець може захотіти одержати ще більший захист, ніж надається згідно вищезгаданих стандартних умов А, наприклад, страхування на випадок війни, повстань, громадських заворушень, страйків або інших робочих безпорядків. Якщо він бажає, щоб продавець забезпечив таке страхування, він повинний надати йому відповідні вказівки щодо того, в якому випадку продавець буде зобов'язаний, за наявності відповідних можливостей, забезпечити таке страхування [7].

«D»-терміни відмінні за своєю природою від «С»-термінів, тому що відповідно до «D»-термінів продавець відповідає за прибуття товару в узгоджене місце чи пункт призначення на кордоні чи то всередині країни імпорту. Продавець зобов'язаний нести всі ризики й витрати щодо доставки товару до цього місця (пункту). Таким чином, «D»-терміни позначають договори прибуття, в той час як «С»-терміни вказують на договори відвантаження (відправлення).

Відповідно до «D»-термінів, за винятком DDP, продавець не зобов'язаний доставляти товар очищеним для імпорту в країну призначення.

Традиційно, за терміном DEQ продавець був зобов'язаний очистити товар для імпорту, оскільки товар мав бути вивантажений на причал і в такий спосіб ввезений до країни імпорту. Але внаслідок змін у процедурах митного очищення в більшості країн, зараз доречніше, щоб здійснювала очищення і сплачувала мита й інші збори сторона з місцем знаходження в відповідній країні. Таким чином, зміни до терміна DEQ було внесено з тієї ж причини, що й згадані раніше зміни в терміні FAS, і так само вони виділені заголовними літерами у преамбулі.

Виявилося, що в багатьох країнах використовуються торгові терміни, не включені в Інкотермс, переважно при залізничних перевезеннях («франко кордон» – «franco border», «franco-frontiere», «Frei Granze»). Проте такі терміни звичайно не передбачають, що продавець зобов'язується нести ризик втрати чи пошкодження товару під час транспортування до кордону. За цих обставин бажано було б застосовувати термін CPT із зазначенням кордону. Якщо, з іншого боку, сторони мають на меті несення продавцем ризику під час перевезення, доречно застосовувати термін DAF із зазначенням кордону.

Термін DDU був запроваджений у версії Інкотермс 1990 року. Термін виконує важливу функцію у випадках, коли продавець готовий доставити товар до країни призначення без очищення його для імпорту й оплати мита. У країнах, де імпортне очищення може бути складним і займати багато часу, для продавця може бути ризиковано брати на себе зобов'язання доставити товар за пункт митного очищення. Хоча за умовами статей Б.5 і Б.6 терміна DDU покупець зобов'язаний нести додаткові ризики й витрати внаслідок можливого не виконання своїх обов'язків щодо очищення товару для імпорту, продавцю рекомендується не застосовувати термін DDU у відношенні країн, де можна очікувати утруднень при імпортному очищенні товару [7].

Найважливіші аспекти, за якими відрізняється нова редакція ІНКОТЕРМС 2010 від минулої редакції ІНКОТЕРМС 2000:

Умови: DAP і DAT: В Інкотермс 2010 кількість термінів було зменшено з 13 до 11. Але при цьому створено два нових положення (DAP – delivered at place – поставка до пункту, DAT – delivered at terminal – поставка до терміналу), які можуть використовуватися як мультимодальні. Чотири найменш використовуються в практиці терміна були скасовані (DAF, DES, DEQ, DDU).

Термін DAT (поставка до терміналу) замінює собою термін DEQ: товар надається в розпорядження покупця нерозвантаженим з прибулого транспортного засобу. DAT на відміну від DEQ застосовне для мультимодальних перевезень. За оцінками експертів з логістики постачання до терміналу DAT відповідає найбільше практиці логістики в порту.

Термін DAP (поставка до пункту) є загальним положенням, при якому важливо точно вказати місце призначення. Термін DAP замінює собою три терміни: DAF, DES, DDU, і передбачає, що товар надається покупцеві вже готовим для розвантаження (в наших умовах для перевантаження під митним контролем, або ж для розмитнення).

Нові витрати і ризики в FOB, CFR і CIF:

В умовах поставки FOB (франко-борт), CFR (вартість і фрахт) і CIF (вартість, страхування і фрахт) витрати і ризики встановлюються по-новому. В Інкотермс 2000 при цих трьох умов поставки ризик переходив після доставки до борту судна, а в Інкотермс 2010 перехід ризиків здійснюється після повного вантаження товару на борт судна.

Класифікація торговельних термінів згідно ІНКОТЕРМС 2010

Категорія Е Відвантаження	EXW	будь-які види транспорту	EX Works (... named place) Франко завод (... назва місця) Перехід ризиків: У момент передачі товару на складі продавця Експортні митні формальності: Відповідальність покупця Імпортні митні формальності: Відповідальність покупця
	FCA	будь-які види транспорту	Free Carrier (... named place) Франко перевізник (... назва місця) Перехід ризиків: У момент передачі перевізнику на складі продавця Експортні митні формальності: Відповідальність продавця Імпортні митні формальності: Відповідальність покупця
Категорія F Основне перевезення не оплачено продавцем	FAS	морські і внутрішні водні перевезення	Free Alongside Ship (... named port of shipment) Франко вздовж борту судна (... назва порту відвантаження) Перехід ризиків: У момент розміщення товару вздовж борту судна Експортні митні формальності: Відповідальність продавця Імпортні митні формальності: Відповідальність покупця
	FOB	морські і внутрішні	Free On Board (... named port of shipment) Франко борт (... назва порту відвантаження)

		водні перевезення	Перехід ризиків: З моменту повного вантаження на борт судна Експортні митні формальності: Відповідальність продавця Імпортні митні формальності: Відповідальність покупця
Категорія С Основне перевезення оплачено продавцем	CFR	морські і внутрішні водні перевезення	Cost and Freight (... named port of destination) Вартість і фрахт (... назва порту призначення) Перехід ризиків: З моменту повного вантаження на борт судна Експортні митні формальності: Відповідальність продавця Імпортні митні формальності: Відповідальність покупця
	CIF	морські і внутрішні водні перевезення	Cost, Insurance and Freight (... named port of destination) Вартість, страхування і фрахт (... назва порту призначення) Перехід ризиків: З моменту повного вантаження на борт судна Експортні митні формальності: Відповідальність продавця Імпортні митні формальності: Відповідальність покупця
	CIP	будь-які види транспорту	Carriage and Insurance Paid TO (... named place of destination) Фрахт / перевезення і страхування оплачені до (... назв.мesta призначення) Перехід ризиків: У момент доставки / передачі перевізнику Експортні митні формальності: Відповідальність продавця Імпортні митні формальності: Відповідальність покупця
	CPT	будь-які види транспорту	Carriage Paid To (... named place of destination) Фрахт / перевезення оплачені до (... назва місця призначення) Перехід ризиків: У момент доставки / передачі перевізнику Експортні митні формальності: Відповідальність продавця Імпортні митні формальності: Відповідальність покупця
Категорія D Доставка	DAT	будь-які види транспорту	new! Delivered At Terminal (... Named Terminal Of Destination) Постачання на терміналі (... назва терміналу) Перехід ризиків: У момент доставки товару на термінал покупця Експортні митні формальності: Відповідальність продавця Імпортні митні формальності: Відповідальність покупця
	DAP	будь-які види	new! Delivered At Piont (... Named Point Of Destination

		транспорту	) Постачання в пункті (... назва пункту) Ризики: У момент доставки товару в пункт зазначений покупцем Експортні митні формальності: Відповідальність продавця Імпортні митні формальності: Відповідальність покупця
	DDP	будь-які види транспорту	Delivered Duty Paid (... named place of destination) Поставка з оплатою мита (... назва місця призначення) Перехід ризиків: У момент передачі товару в розпорядження покупця Експортні митні формальності: Відповідальність продавця Імпортні митні формальності: Відповідальність продавця
	DDU	будь-які види транспорту	Виключений з Інкотермс 2010 Delivered Duty Unpaid (... named place of destination) Постачання без оплати мита (... назва місця призначення)
	DAF	будь-які види транспорту	Виключений з Інкотермс 2010 Delivered At Frontier (... named place) Поставка до кордону (... назва місця поставки)
	DEQ	морські і внутрішні водні перевезення	Виключений з Інкотермс 2010 Delivered Ex Quay (... named port of destination) Поставка з причалу (... назва порту призначення)
	DES	морські і внутрішні водні перевезення	Виключений з Інкотермс 2010 Delivered Ex Ship (... named port of destination) Поставка з судна (... назва порту призначення)

Зразок оформлення титульної сторінки контрольної роботи

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних економічних відносин

**ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАУКОВО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ
з дисципліни «Зовнішньоекономічна діяльність України»**

на тему:

**«Експортний потенціал Харківської області та його вплив
на зовнішньоекономічну діяльність України»**

Виконав:
студентка 5 курсу, групи УО-53
спеціальності «міжнародні економічні відносини»
(ОКР спеціаліст)
Пустовалова Інна Олександрівна

Викладач: доц. Григорова-Беренда Л.І.

Харків 2011

Зразок оформлення змісту контрольної роботи

ЗМІСТ

	стор.
Вступ	3
Характеристика галузі чорної металургії України	5
Характеристика сировинної бази галузі чорної металургії України	8
Найкрупніші підприємства галузі чорної металургії України	12
Характеристика експортних можливостей галузі чорної металургії	18
Зовнішньоекономічні зв'язки галузі чорної металургії України	20
Інвестиційна привабливість галузі чорної металургії України	22
Експортні перспективи галузі чорної металургії України	24
Висновки	25
Підсумкова таблиця результатів дослідження	26
Список використаних джерел	28
Додатки	30

Приклад оформлення Підсумкової таблиці ІНДЗ

Підсумкова таблиця
за результатами дослідження експортного потенціалу галузі

<i>Показник</i>	<i>Значення</i>
характеристика галузі	Машинобудування – ..... Основні види продукції галузі
характеристика сировинної бази галузі	Сировиною для виробництва продукції машинобудування є
найкрупніші підприємства галузі	Перелік 10 основних підприємств /або компаній
основні імпортери продукції української машинобудівної галузі	Перелік основних країн-імпортерів за видами продукції
основні експортери продукції машинобудівної галузі до України	Перелік основних країн-експортерів за видами продукції
інвестиційна привабливість галузі	Динаміка ПП до машинобудівних підприємств України за останні 5 років
експортні перспективи галузі	Виробничі потужності підприємств галузі машинобудування України .... Продукція (назвати види) галузі є конкурентоспроможною на зовнішньому ринку .....

Підсумкова таблиця
за результатами дослідження експортного потенціалу області

<i>Показник</i>	<i>Значення</i>
Характеристика ПРП області	На території області розташовані наступні родовища .....
Найкрупніші промислові та с/г підприємства області	1. Харківський тракторобудівний завод 2. ....
Найкрупніші освітні та наукові заклади області	1. Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна 2. ....
Зовнішня торгівля області (навести дані за останній рік)	В 2010 р. обсяги експорту товарів області – 36 млн. дол. В 2010 р. обсяги імпорту товарів області – 20 млн. дол. В 2010 р. обсяги експорту послуг області – 4 млн. дол. В 2010 р. обсяги імпорту послуг області – 5 млн. дол. Сальдо в торгівлі товарами – позитивне, в торгівлі послугами – від'ємне Основна продукція підприємств області, що експортується – продукція с/госп. машинобудування (а са-

	ме...), ... Основна продукція, що імпортується до області – мінеральні продукти (а саме газ, нафта), ...
Динаміка залучення ПП до області (навести дані за останні 5 років)	2005 р. – 600 тис. дол. 2010 р. – 1 млн. дол.
Міграційний рух населення області	Кількість трудових емігрантів з області в 2010 році склала ____ тис. чол. Основні країни , що приймають трудових мігрантів з області: РФ, Греція, Польща... Кількість трудових іммігрантів до області в 2010 році склала ____ тис. чол. Основні країни , що поставляють трудових мігрантів до області: РФ, Молдова, ...
Експортний потенціал області та зовнішньоекономічні зв'язки України	На Харківську область в 2010 р. припадало: 4% українського експорту товарів, 5% українського експорту послуг 6% українського імпорту товарів 4% українського імпорту послуг 4% залучених ПП до України 2% трудових мігрантів 5% українських туристів, що виїздили за межі країни 2% іноземних туристів, що прибули до України .....

Зразок оформлення тексту ІНДЗ

**1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ГАЛУЗІ МАШИНОБУДУВАННЯ УКРАЇНИ**

Машинобудування має велике значення для зміцнення економіки України і становлення її як незалежної високорозвиненої держави. «Економічне диво» Німеччини, Японії, Південної Кореї та інших держав починалося з розвитку найсучасніших його галузей. Машинобудування є однією з провідних ланок важкої промисловості. Створюючи найбільш активну частину основних виробничих фондів (знаряддя праці), машинобудівна промисловість істотно впливає на темпи і напрями науково-технічного прогресу в різних галузях народного господарства, зростання продуктивності праці, інші економічні показники, які визначають ефективність розвитку суспільного виробництва.

Роль машинобудування в економічному розвитку країни визначає його обслуговуюча функція в усіх міжгалузевих комплексах – паливно-енергетичному, агропромисловому, будівельному, лісовиробничому тощо; участь у територіальному поділі праці (внутрішньодержавному та міждержавному). Саме від частки машинобудівної продукції в експортному секторі залежить, багато в чому, статус країни, її місце в міжнародних економічних інтеграційних процесах. Особливо велику роль відіграє машинобудування України в економічній інтеграції держав колишнього СРСР. Так, у 1990 р. Україна виготовляла 95-100% роторних екскаваторів, вугільних, кукурудзо- та бурякозбиральних комбайнів, 40% доменного та сталеплавильного устаткування, майже 50% силових трансформаторів та 30% екскаваторів тощо. У структурі експорту 1995 р., коли обсяги продукції цієї галузі знизились майже на 50% порівняно з 1990 р., машинобудування та металообробка все ж займали значне місце (на них припадало 13% експорту). [21, с. 96].

Багатогалузева структура машинобудування і металообробки (рис. 1.1), його техніко-економічні особливості (конструкційна складність машин, широкий розвиток процесів спеціалізації та кооперування, метало- і трудоемність, мало транспортабельність тощо) зумовлюють специфіку розміщення різних галузей. ...

Зразок оформлення графіків та таблиць в ІНДЗ

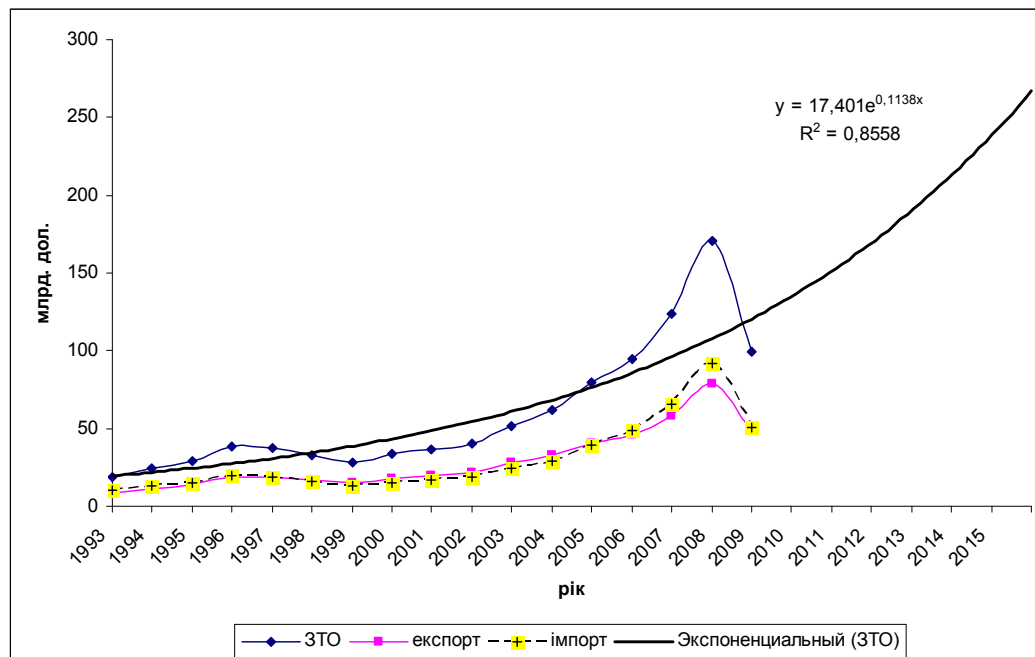

Рис. 1.4. Динаміка зовнішньої торгівлі України
(побудований автором за даними [28])

Таблиця 6.5

Прямі іноземні інвестиції в Україну з країн ЄС (10 країн-лідерів)

Країна	Обсяги прямих інвестицій (млн. дол. США) станом на 01.07.2011
Всього по країнах ЄС	37686,0
Кіпр	11619,6
Німеччина	7365,5
Нідерланди	4779,5
Австрія	2855,8
Франція	2384,8
Велика Британія	2347,6
Швеція	1758,2
Італія	945,6
Польща	894,4
Угорщина	727,2
Всього по Україні	47205,7

Таблиця побудована автором за матеріалами [26]

ГЛОСАРІЙ

Давальницька сировина – сировина, матеріали, напівфабрикати, комплектуючі вироби, енергоносії, ввезені на митну територію України іноземним замовником (чи закуплені іноземним замовником за іноземну валюту в Україні) або вивезені за її межі українським замовником для використання у виробленні готової продукції.

Демпінг – ввезення на митну територію країни імпорту товару за ціною, нижчою від порівнянної ціни на подібний товар у країні експорту, яке заподіює шкоду національному товаровиробнику подібного товару.

Експорт – продаж товарів або послуг, що передбачає їх вивезення за кордон (включає реекспорт).

Експорт (експорт товарів) України – продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів. При цьому термін реекспорт (реекспорт товарів) означає продаж іноземним суб'єктам господарської діяльності та вивезення за межі України товарів, що були раніше імпортовані на територію України.

Експорт (імпорт) капіталу України – вивезення за межі України (ввезення з-за меж України) капіталу у будь-якій формі (валютних коштів, продукції, послуг, робіт, прав інтелектуальної власності та інших немайнових прав) з метою одержання прибутків від виробничої та інших форм господарської діяльності.

Зовнішньоекономічна діяльність – діяльність суб'єктів господарської діяльності країни та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території країни, так і за її межами.

Імпорт – купівля товарів або послуг, що передбачає їх ввезення з-за кордону (включає реімпорт).

Імпорт (імпорт товарів) України – купівля (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в іноземних суб'єктів господарської діяльності товарів з ввезенням або

без ввезення цих товарів на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами.

Інноваційна діяльність як одна із форм інвестиційної діяльності здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу, що включає:

- ✓ випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технології;
- ✓ прогресивні міжгалузеві структурні зрушення;
- ✓ реалізацію довгострокових науково-технічних програм з великими строками окупності витрат;
- ✓ фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін у стані продуктивних сил;
- ✓ розробку і впровадження нової, ресурсозберігаючої технології, призначеної для поліпшення соціального і екологічного становища.

Іноземні інвестиції – всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються іноземними суб'єктами господарської діяльності в країні, в результаті чого утворюється прибуток (доход) або досягається соціальний ефект.

Іноземні інвестори – суб'єкти, які провадять інвестиційну діяльність на території країни, а саме: юридичні особи, створені відповідно до законодавства іншого, ніж законодавство країни; фізичні особи – іноземці, які не мають постійного місця проживання на території країни і не обмежені у дієздатності; іноземні держави, міжнародні урядові та неурядові організації; інші іноземні суб'єкти інвестиційної діяльності, які визнаються такими відповідно до законодавства країни.

Операція з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах – операція з перероблення (оброблення, збагачення чи використання) давальницької сировини в результаті технологічного процесу із зміною коду по ТН ЗЕД (незалежно від кількості виконавців), а також етапів (операцій з перероблення цієї сировини) з метою отримання готової продукції за відповідну плату.

Підприємство з іноземними інвестиціями – підприємство (організація) будь-якої організаційно-правової форми, створене відповідно до законо-

давства України, іноземна інвестиція в статутному фонді якого, за його наявності, становить не менше 10 відсотків.

Спільні підприємства – підприємства, які базуються на спільному капіталі суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, на спільному управлінні та на спільному розподілі результатів та ризиків.

Транзит товарів – переміщення товарів, вироблених за межами країни, через територію країни без будь-якого використання цих товарів на зазначеній території;

Туристичний експорт — це вивезення з країни туристських вражень, яке супроводжується одночасним ввезенням туристом грошей у цю країну.

Туристичний імпорт — це ввезення в країну туристських вражень, яке супроводжується одночасним вивезенням туристом грошей з цієї країни.

Форс-мажорні обставини – непередбачені та непереборні події, що відбуваються незалежно від волі і бажання замовника або виконавця (війна, блокада, страйк, пожежа, аварія, паводок, замерзання моря, закриття морських проток, які трапляються на звичайному морському шляху між портами відвантаження і вивантаження, інше стихійне лихо, заборона експорту (імпорту), валютні обмеження або інші обмеження прав власності на сировину чи готову продукцію, у тому числі на їх переміщення, прийняті державою або відповідним державним органом тощо) і призводять до порушення умов укладених контрактів, та законодавчих актів.

Навчально-методичне видання

Григорова-Беренда Лариса Іванівна

**ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ:
Методичні рекомендації до семінарських та практичних занять,
самостійної роботи студентів та виконання індивідуальних
науково-дослідних завдань для студентів спеціальності
7.03020103 – міжнародні економічні відносини (ОКР спеціаліст)**

61077, Харків, пл. Свободи 4, Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

Підписано. до друку 5.10.2011. Формат 60×84/16. Гарнітура Шкільна.
Папір офсетний. Друк різнографічний. Обл.-вид. арк. 2,9.
Ум.-друк. арк. 2,6. Зам. №4-10/11. Наклад 100 прим.

Надруковано: НВФ «Екограф» 61018, м. Харків, вул. Дерев'янка 7, к. 86
тел. (057) 719-51-18, e-mail: ekograf@i.ua
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 3167 от 15.04.2008

